

Nr. 36

AUGI

6. SEPTEMBRIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

HIND 40 MARKA

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käskivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja Üblikas.** Novellid. A. H. Tamm-
saare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tilbuse Jaak Tilbuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tilbuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka me-
muarid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenuile.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandlk.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarite-
maalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malallaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Pstükoloogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höffding. Tõlkinud K. Freiberg. Hind 130 mk.
- Valitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-
Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

INIMSOO SÕBER.

LICABÉ,
VENE KUNSTNIK.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

TÖÖVAJADUS JA OTSTARVE.

Suurem osa meie elust möödub töö tähe all. Päevast päeva, nooreast raugapõlveni oleme sunnitud kandma tema, mõnikord otse rõhuvat, iket. Rahva alamkihid, kellele töö elamisvõimaluse paratamatuks eeltingimuseks, on sageli temaga niivõrd kokku kasvanud, et neile pole töö enam mingilks vahendiks teatud otstarve saavutamisel, vaid ta muutub eluga sünonüümiks, — töö-elu.

Kuigi ühiskonna kõrgemais kihites töö ei kanna enam igakord sarnast paratamatuse märki, arvatakse ta siiski endastmõistetavaks ja vajaliseks elunähtuseks. Tihtigi võetakse töö moraal-hinnangute aluseks, — isiku töö järele tehakse moraal-otsuseid ta enda kohta. Selle juures ei tule kellelegi meelegi küsimust püstitada: — milles peitub õieti töö vajadus ja otstarve?, sest see näib igale juba küllaltki päevaselge olevat, — tööd tehakse, et ära elada, s. t. et luua endale materiaalseid elamisvõimaluse eeltingimusi. Töö vajadus ja otstarve tähendavad neile üht ja sama. Ühtlasi tekib sarnaseis kihites vaade, et kui elu oleks tööta milgi muul teel kindlustatud, siis töö kaotaks igasuguse vajalikkuse. Sellepärast pole ka ime, et mõned kadestavad teisi nende töötuse ja mitte-midagi-tegemise pärast, seades ka endale sealjuures kaugeks eesmärgiks, jõuda kord sarnasele haljale oksale. Ent sarnast naiivsust võivad endale lubada vaid tõsised „töö-hobused“, kes pole ise kunagi tundud, mis tähendab töötut, s. o. tegevusetu olek. Kes ise sarnases olukorras olnud, seda niisugune perspektiiv ei meelita. olgu siis, et ta täiesti elujõuetu ja energiatu.

Ent öeldu käib täiel määral tegevusetuse kohta, sest „töö“ ja „tegevus“ pole täiesti üks ja sama.

Töö on tegevuse allalaik. Töö on mingi vajaline ja paratamatu tegutsemine, niivõrd kui ta on suunatud meie igapäevaste elumõuete rahuldamise eeltingimuste loomisele; s.t.: tal pole mingit jäädavat ja põhimõttelist tähtsust, vaid tal on vaid sedavõrd väärtust, kui võrd ta on meile kaudseks vahendiks teatud eesmärgi — äraelamise, inimese eksistentsi — saavutamisel. Kui oleks eesmärk — inimese eksistents — teisel teel kindlustatud, siis ei tunduks töös, niivõrd kui teda ei võeta tegutsemisena, mingit vajadust.

Selle mõjul on kujunenud isesugused vaated töö kohta. Näiteks loeti vanas Kreekas kõrgemais seltskonnakihtes, kus töötut olek oli kindlustatud, töö häbiasjaks; muidugi töö kui tasu-teenistus või töö kui paratamatu elutingimus, kuna töö kui tegutsemine, kui vabatahtlik elu-energia rakendamine säilitas oma väärtuse. Eales ei teinud tõsine Kreeka kodanik endale sarnast häbi, et astus tasulisse teenistusse. Isegi tegutsemine kunsti alal loeti häbiiks, kui ta oli kuidagi seotud materiaalse tuluga, olgugi, et kreeklased hindasid kunsti ja oma kunsttükke väga kõrgelt.

Uuemal ajal ütleb Tolstoi töö kui tasulise tegevuse kohta põhimõtteliselt (muide, ta on suur töö-austaja, ent välja minnes teisist motiivest ja asjaoludest), et see on ka prostitutsioon; enda eluenergia, tööjõu müümine on sama prostitutsioon kui enda erootilise energia müüminegi. —

Sellest seisukohast välja minnes on seegi nähtus õigustatud, et alamrahva juures vaadatakse töö kui vastumeelse ja paratamatu asja peale. Ent see seisukoht on vaid niivõrd õigustet, kui võrd ta käib töö kui niisuguse, mitte tegevuse kohta.

Sest kõik, mis öeldud töö kohta, pole öeldav tegutsemise, tegevuse kohta. Kuna töö väärtus ja tähtsus on relatiivsed, on tegevuse kui niisuguse tähtsus absoluutne; kuna töö on relatiivne, on tegevus absoluutne vahend absoluutse eesmärgi — inimese enda, inimese hüve — saavutamisel. Ja sel põhjusel on tegevus, vaba energia rakendus, hädatarvilik elu funktsioon. Elu on liikumine, ja kus on liikumine, seal võib rääkida elu algetest: elu pole mõeldav liikumiseta, tegutsemiseta.

Kõige selgemini võime märgata seda tegevustarvet laste juures. Neil pole põrmugi püsivust paigalviibimiseks, nad peavad olema alalises tegevuses. Me nimetame seda mänguks, ka ajaviiteks. Vahest võivad lapsed rakendada ka tõsisele tööle, ent see on töö vaid meie seisukohalt, lapsel jääb ta ikkagi lihttegevuseks, — mänguks, et enda ülevoolavat eluenergiat rakendada.

Seda energia rakendust nõuavad nii lapsepõlves kui ka vanemas eas füüsilised ja vaimlised olud. Tegevus — ühede juures intensiivsem, teiste juures nõrgem, nii kuidas kellelgi selleks eeldused — on füüsilise isiku korralise funktsioneerimise ja seesmise vaimlise kooskõla paratamatuks eeltingimuseks. Sealjuures on füüsiline ja vaimline isik väga lähedalt seotud; mis mõjub ühe peale halvavalt, mõjub enamasti nõnda ka teise peale, ja vastupidi. Ühtlasi on tähelepanndav, et füüsilise ja vaimlise energia kulud peavad olema teatud vahekorras, siis on isiku endatunne kõige paremate soodustuste osaline. Tekib aga ilming, et füüsiline energia ei leia korralist rakendust, voolab energia ülejääk vaimlisele alale, mis avaldub intensiivses mõtte-spekulatsioonis. Ühtlasi tekib

sarnase ebanormaalse ilmingu korral norgtunne. Niisugune norgtunne ilmub veel mõjuvalt tegevuse puudumise korral. See on tunnuseks, et normaal-elu tingimused on rikked.

Tähendab: tegevus, esimeses ioones füüsiline, siis vaimline, on paratamatuks eluvajaduseks. Füüsiline esimeses ioones sellepärast, et siis säilib kõige paremini seesmine kooskõla, kuna tema ülejäägi, külluse korral voolab ta vaimlisele alale ja avaldub seal mitmesuguseis filosoofilisis mõtiskelus ning spekulatsioonies, mis ühendatud enamasti norgtundega ja kujunevad sageli isegi elu-eitavaiks ilminguiks. Sarnane olukord oli suurejoonelisemalt vanas Kreekas, kus suur osa rahvast filosoferis; sellega seletatav ka Kreeka vanaaja kuulsate filosoofide rohkus. Kõige selle põhjusest mainisin juba eelpool, mis avaldus teatud vaates füüsilisele tööle, eriti tasulise töö, kohta.

Kokkuvõttes tegevuse ja töö suhte kohta võiks lausuda. Tegevus on absoluutselt vajaline, töö vaid relatiivselt. Töö ei ole tingimatu vajaline; ta vajadus on relatiivne.

Mis puutub tegevuse ja töö otstarbesse, siis on tegevuse, tegutsemise otstarve inimene ise kui eesmärk endas; tegevus on tema saavutamisel otsekohene vahend, kuna töö otstarve on otsekoheste vahendite loomine. Inimese kui ise-eesmärgi saavutamiseks, täh.: töö on ise kaudne vahend; tal on niivõrd tähtsust, kui-võrd ta soodustab isiku ja ühiskonna hüve eelduste loomist.

Töö kui kaudse vahendi otstarveks on otsekoheste elamisvahendite loomine.

Ainetel O. S.

PROUA BUROFFI KUMMALINE LUGU.

BODO WILDBERG.

Olin parajasti teel lõuna poole, kui sain paha teate ilusa proua Buroff'i enesetappes — tähelepanematuna, igavusest sorisin hunnikut vanu ajalehti, mis lamasid kupee istmel, ja seal see seisis korruga must valgel mu silme ees.

Harva on mind nii kohutanud ja vapustanud mu olemuse sügavusis ajalehe teade. Kui lehed andsid mõista, et Buroff olnud kerge-meelne, et Marja Ivanovna läinud surma vabust oma abikaasa truudusetuse pärast, siis tõendab see vaid, et sarnaste oletuste laialilaotajad ei tunnud proua Buroff'i, sest sellele naisele on armukadedus eluajaks jäänud tundmatuks.

Ta oli armastusväärne ja hea, kuid õieti armastas ta ainult üht: enda ilu.

Kortsutatud ajalehed kahisesid põrandale, ja äkki tõusis leegina mu mällu ühe õhtu mälestus, mil ta meie ees tantsis. Juures oli vaid paar kunstnikku, kes kuulusid Buroff'ide majale lähemalseisvasse ringkonda. Marja Ivanovna Buroff'i tüdrukunimi oli Mary Mac Laren. Ta oli sünnilt anglo-indialane ja ta oli sir John Mac Laren'i tütar, kes oli inglise residendiks Ghasipuri radsha õue juures. Tol õhtul tuldi jutuaajamisel hindulaste müstiliste tantsude peale. Üldiselt Marja Buroff ei kuulnud meeldi kõneldavat Indiast; olin sageli pannud

tähele, kuid salajane külmavärin näis nirisevat üle ta õlgade, kui hakati pärima ta noorusemaajärele. Kui aga oli üle saadud esimesest vastikustundest, siis jutustas ta meeleldi ja innukalt imelise riigi kombeist ja harjumusist. Ja täna oli ta meel nii vaba ja rõõmus, et ta oma abikaasa soovil valmis oli näitama meile üht väga haruldast ja Euroopale uut tantsu isiklikult.

Ta jooksis välja ja tuli paari silmapilgu pärast tagasi — imena kuld kollases India siidis, mis voolas ta ümber kaelast jalgeni. Oma sinimustas juukses kandis ta kahekordse pärja võõrapäraseid, hiilgekollaseid õisi, ja loor, samuti helekollane, raamis ta nõiduvat peakest.

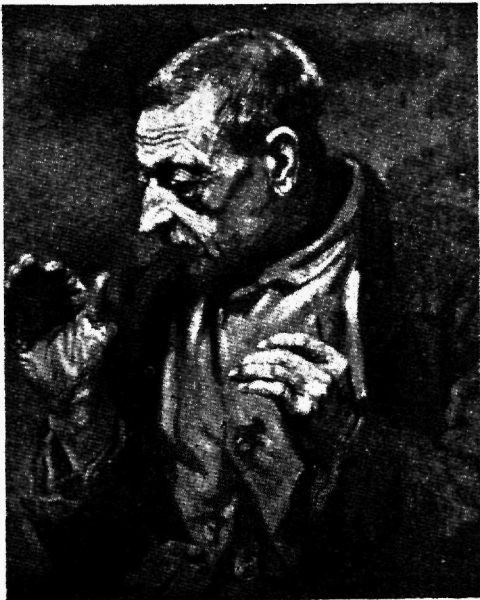
Ja Marja Ivanovna tantsis.

Ma ei hakka kirjeldama toda tantsu. Pea oli see põgenemine nagu millegi kohutava eest, pea õndsas kindeloleku väljendus, mida võimalik tunda India taevas. Küllalt sest, kui ütlen: peale tantsu olime kõik nagu meelest ära. Ma julgesin suudelda üht neist väikesist jalust — tänutundest ja ara hardumusega.

Keegi ei naernud mind. Buroff muigas omaette heasüdamlikult ja saladusrikkalt.

Üks väike asjaolu oli kõigi nende aastate kestes mul ununenud. Ta tuli mulle alles siis jälle meele, kui ma kuulsin lugu, mis siinkohal peab järgnema.

Kui ma tol korral surusin oma huuled kauni tantsija siidisele sukale, panin ma tähele just kullakarvase tuhvlikese kohal plekki, umbes pätklasuurust. Ta paistis helesinisena läbi

Vana hindaja.

Inglise kunstniku William Orpeni maali järele.

Ungari laps.

Inglise kunstniku Dorothy Johnstone maali järele.

siidi õrnheleda koe. Ma pidasin seda tol korral sündimismärgiks.

Tundide kaupa pidin mõtlema inimese segadusist, kuna rong tormas läbi öise palu. Kuski oli rongide vahetus ja peatus. Astusin väsinuna ja ükskõiksena kitsasse, halvasti valgustatud ootesaali.

Seal — mis nägu see oli, mis pruun, vana, kortsudest läbitõmmatud nägu, mis põrnitses mind rõõmutuma ruumi nurgast?

Üks vanapoolne naisterahvas, kellest euroopaliku riietuse peale vaatamata otsekohe oli näha, et ta kuulus kauge, võõra rahva hulka, tõusis vaevaselt musta nahaga kaetud istmelt.

„Moti, Moti! Ons tõsi? Ons tõsi?“

„Sahib, see on tõsi. Mu armastatud emand on surnud, ja ma reisin tagasi kodumaale.“

See oli Moti Ayah, Mary Mac Lareni India imetaja, kes truu teenija ja usaldusosalisena oli teda saatnud elus.

„Sandukmehed on süüdi,“ püüdis vanamoor.

„Kes — mis?“

„Sandukmehed, sahib! Kuid teie sõite ikka meeleldi mu kooki, sahib. Siin on mul teda mu reisitaskus.“

„Jätke see, Moti, tahan kuulda kõik... Millal läheb teie rong?“

„Nad ütlesid, mul olevat veel pool tundi aega.“

Siis lasen ma omal rongil ära sõita. Tahan kuulda kõik, Moti, kuid see tuli.“

Kõnelesime Inglise keeles, pealegi olime üksi ootetoas. Ülejäänud reisijad tõuklesid puhvet-

saalis. Ja nuuksudes ning kooki närides jutustas mulle Moti loo, mis kuulub kummalisemate hulka, mida ilal kuulnud mu kõrv.

„Sandukmehed on kõiges süüdi.“

Te pole kunagi kuulnud neist inimesist, sahib? Inimesiks nimetan ma neid! Nad on elajaist hullemad ja neil pole kasti; sest nad seisavad sügaval, sügaval, sügaval kõigi kastide all. Paariagi ei sülgaks neile näkku, nad oleksid talle seks liig halvad.

Sandukid elavad pikas, metsikus ja pimedas orus Himalaja põhjapoolsetes mägedes, millele jumalate trooni — Nanda Devi — jääne pea särab alla igaveses vihas. Nad on kollane, lõhesilmane sugu, tiibetlastele enam sarnased kuj ühelegi teisele India suguharule.

Hindulaste jumalaist austavad nad vaid Shivat, hävituse, hävinemise jumalat. Nad kummardavad teda hiiglasuure pantri kujul, kes asub dshunglis mägede all.

Te teate, sahib, et mu emand olnud Ghasipuri Briti residendi tütar. Ghasipuri vürstkond puutub põhjas kokku sandukmeeste ala rajadega, kuid tal pole võimu nende üle, sama vähe nagu keisrinna-kuningannal endal. Ja et nood sandukid metsikuimate röövlitena ja mõrtsukatena kõikjal on kurjas kuulsuses, siis keelas sahib Mac Laren oma tüdart kõige karmimal kombel jalutuskäikudel ja väljasõitudel Ghasipuri piirist üle astumast.

Sahib! Te tundsite miss Maryt, tahan öelda, minu emandat, proua Buroffi; nii siis ei pane teie imeks, kui ütlen, et ta midagi ei soovinud suurema igatsusega, et ta midagi ei ihaldanud tulisemalt kui seda: üle astuda oma isa keelust. Sandukmeeste inetu maakene kaunistus tema silmis kõigi India viikerkaarevärvidega ja Nur Jehani nõidatad näisid talle kõrved temaga võrreldes.

Tal oli harjumuseks hommikvilus minuga välja sõita, buggys, mida tõmbas kaks poni. Paar Ghasipuri ratsameest moodustas meie kaitseväge.

Ühel hommikul sattusime — ma ei tea enam, kuis see juhtus, vaenulised dshinnid peavad meid küll sinna olema talutanud — igivana, hirmuäratava välimusega kivivärava juure, mida me enne kunagi näinud ei olnud. Ta ülevõlvis sissekäigu sügavasse ja kitsasse kuristikku. Lagedad künnad tõusid mõlemalt poolt. Tuhandes koledas kujus ähvardas meid ülalt hävitaja Shiva, ja just väravkaare kohal oli ta kujutusena hiiglasuure pantripea embleem, mis surnupealuisest kaelusest sisseastujale vastu turtsus.

Ghasipuri ratsamehed peatasid hobused. Üks neist ütles, ta vere lahkudes armisest,

pruunist palgest: „Siit läheb sandukmeeste maale. Emand, anna käsk, et pööraksime tagasi.“

Mary aga andis heledasti naerdes ponidele vitsaga valu ja hüüdis: „Nii on siis vaimud ise meid siia toonud; nad avasid selle värava mägedes meie ees, et me kartmatult astuksime saladusrikkale imedemaale.“

Ja kerge vanker veeres Shiva värava pimedas, neetud, öelalt luurava \$ võlvi alla. Haljad ponid kumasid hõbedana selle võlvi öös. Ja kapjade plagin kajas kartlikuna mustilt, õonestatud kaljudelt. Mary naer vakatas. Tol tunnil sõitis mu emand surmariiki — kogu ta viletsus oli tolle tunni tütar.

Kohe kaljuvärava taga käänas kuristik vasemale. Vaevalt olime ümber tolle nurga, kui tormas meie kallale tihe hunnik kollaseid kuradeid, nagu summ raisakulle jäänuste peale, mis lihunik visanud välja. Enne kui nad võisid tarvitada omi relvu, kisuti meie ratsamehed sadulaist, paisati maha, kägistati, tapeti odaga, tallati puruks. Vallalised hobused tormasid meeletumas hirmus väljakäigu poole ja siis edasi hirnahtelles läbi Shiva pimedas värava välja vabasse, hommikuliselt naervasse loodusse.

Mõned sandukmehed võtsid meie ponide ohjad ja tassisid meid, enne kui veel öieti arusaamisele jõudsim, ühte oma armetumaist küladest; seal pandi meid luku taha pilkasesse, pahasti lõhnavasse hurtsikusse. Mary lamas mu käte vahel ja nuuksus hirmust: „Ayah, Ayah, mis nad küll veel meiega teevad?“ Väljas kaagutas terve küla nagu hullumeelsed. Veidikese aja pärast aga jäi kõik vaikseks. Ja see vaikus oli hirmuäratavam kallaletungi silmapilgust, pahaendelisem sandukrahva pööbilikust kaagutamisest.

Viimaks avanes meie vangla uks. Silmad valutasiid meil, nii pimestavalt paistis väljas päike. Äkilises valguses seisis meie ees väga vana mees, kes sarnanes täielikult ühele noist pühitsetud vanust ahvest, kes Tapobana templi õues teevad oma vingerpuse. Ta oli valges turbanis ja paljastas halbu hambaid. Kui Mary astus ukseavausse, viskus ta põrandale ja puudutas kolm korda oma otsaga külatänava punakat pori. Mary naeratas; ta oli nüüd kindel, et tulnud pööre ta kasuks. Ta silmad olid juba kuivatatud. Ühe mehe austusavaldused, olgu ta kui rumal, inetu või kuri tahes, võisid ju igal ajal selgitada ta palge.

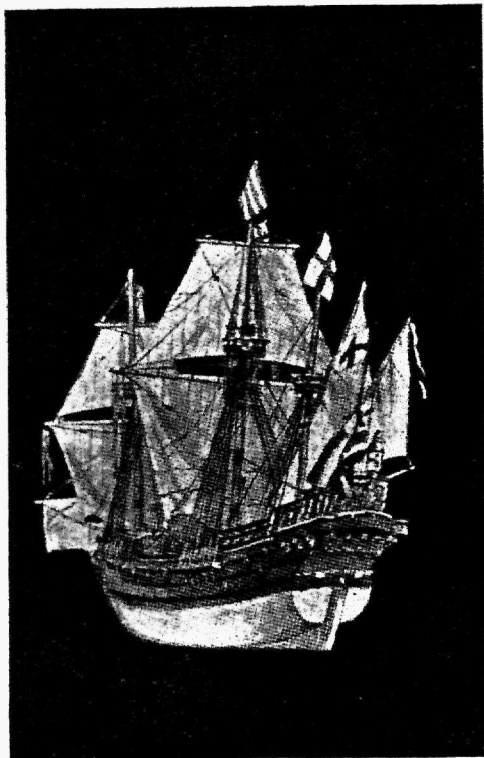
Mina aga värisin sügavaimas hinges. Sest ma tundsin ära vana ahv-finiimese otsal need kolm kriitkriipsu, mis teda tembeldanud hävitaja Shiva tingimatult alistuvaks sulaseks.

Nüüd ta tõusis ja ütles ümberseisjaile,

kes talle kui padhanile ehk külavanemale osutasid kombekohast au: „Hüva meile! Shiva saab rõõmustama! Jumalik panter saab kargama ja mõirgama; sest, vaata, valge mõrsja toome talle, mille sarnane veel pole rõõmustanud ta palet.“

Mary ei mõistnud mehe keelt; mina aga mõistsin teda ja õhk muutus pimedaks mu silme ees.

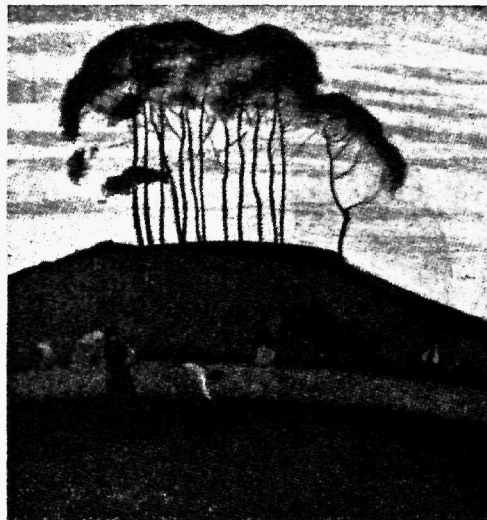
Ütlesin teile juba, sahib, et nood kollased kuradid kummardavad Shivat pantri kujul.

Kuninganna laev.

Inglise kunstniku Cecil Kingi joonistuse järel.

Aegajalt toovad nad talle veetleva välimusega tütarlapse iseäranis hinnaliseks ohvriks. Õnnetu pühitsetakse nõia poolt pantrimõrsjaks seeläbi, et too mees puudutab tema jalatalda millegi luise riistaga. Viivu pärast tekib seal märk, mis sarnaneb pantri plekkidele. Kestab küll aastaid, sageli kuus, tihti kümme, mõnikord isegi kaksikümmend, kuni pantrimõrsja kogu ihu on kaetud mustade plekkidega. Et sandukitel, nagu teile jutustasin, sahib, on kollane nahk, siis sarnaneb säärane täpiline inimlaps pantrile ehk leopardile kõige imekspandavamal kombel. Kui nüüd pantriplekid välja valitule hakkavad tõusma näkku, siis on tulnud ohverdamise päev. Kogu aja on ta suu-

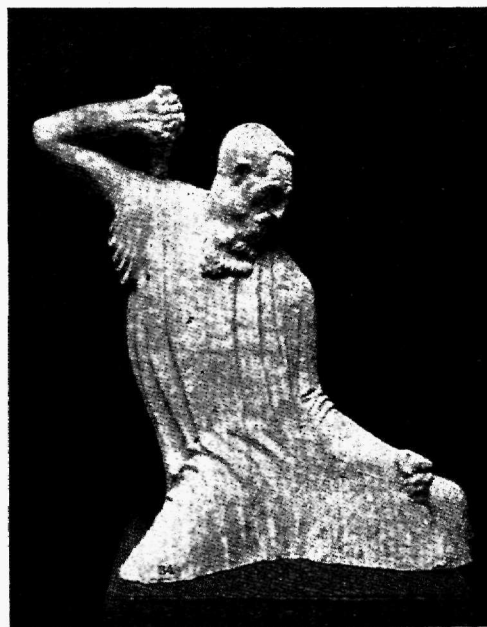

Kartulivõtt.

Inglise kunstniku Austen Browni maali järel.

rima austuse osaliseks olnud — nüüd aga haaratakse tema ja tassitakse terai — palavikku hauduva soometsa — sisse ossa, mille läbi jumalik panter on harjunud võtma oma tee joomiskohale. Naine seotakse kindlasti puu külge ja jäetakse siis jumala hammaste roaks.

Kui vana padhanist ahv lõpetas oma kõne, puhkes kogunud rahvas — sest vahepeal oli sandukeid juure tulnud kõigist oru küladest — inetukõlalaliselt juubeldama. Mary, too magus

Kujur Rodin.

Ivan Meshtrovitshi kuju järel.

INGLISE KUNSTNIKU JOHN AUSETNI JOONISTUSED RAAMATUILUSTAMISEKS.

lollike, arvas nähtavasti, teda tahtavat välja kuulutada kuningannaks. Ta tänas uhke pealiigutusega. Seal kordasid kollased oma kraak-suva rõõmukarje. Ja juba lähenes oru võlur. Ta polnud sandukmees, sest tema kortsune nahk tumenes nagu raskete varjude all. Kust ta pärit, seda pole me kunagi võinud teada saada. Ta pead kattis tulekarva rätt. Oma tuhkhallist rüüst tõmbas ta riista, mis sarnanes elevantiluust pistodale. Siis anus ta miss Maryt alandlikkude märkide läbi, et ta paljastaks parema jala. See täitis naerdes ta tahtmise. Tal olid

väga väikesed ja hästivormitud jalad. Mina tahtsin teda takistada kinga jalast võtmast, kuid kaks sandukkuradit hoidsid oma kollaste küüntega mu käed kinni, nagu raudtangidega, ja tegid mu igaveseks ajaks autumaks oma räpase käepuudutuse läbi.

Seal tõusis leegina naabruses olevais mägedes sõjaka trompeedi punane, värisev, verejanune kaja. Ja sandukite kollanäod muutusid kahvatumaks kui seda on roheline viiprinahk, kui lõhkevad ta õmblused. Käed, mis klammerdusid minusse, said pehmeks ja väsinuks. Kuid oli juba liig hilja! Fakiir oli Mary jala-talda oma elevantiluust pistodaga kriimustanud, enne kui asus põgenemisele ja kadus varjuna.

Sest põgenemine see oli, täis hädaldavat hirmu. Meie tapetud saatjate isandatud hobused olid joosnud tagasi Ghasipurri. Otsekohe oli sir John radsha väljavalitud trupiga teele asunud, ja nüüd märatsesid ghasipurlaste mõõgad sandukite külas. Püssipauk pani maha vana padhani. Ta veeres otse Mary jalge ette; ta ahvinägu tõmbus tema poole pöördununa surmaheitluses irvitavaks pilkeks.

Kui jälle õnnelikult Ghasipuris olime, hakkas mu lemmik tervet seda koledat lugu võtma kui suurepärast juhtumust. „Kahju vaid,“ ütles ta sageli lapsikus uhkuses, „et need vaesed sandukmehed oma soovi, saada mind omaks kuningannaks, nii kibedasti kahetsema pidid!“

Küll idanes paari päeva pärast tema jala-tallal pisikene ümarik plekk. See ajas mulle suure hirmu peale ja ma jutustasin sir Johnile, mida teadsin sandukmeeste pantrikumardusest. Mary isa küsis otsekohe nõu radsha ihuarstilt. See ütles, vaid sama fakiir, kes kriimustanud haava, võivat teda jälle ravitseda;

3 NAIDET LONDONI KOOLI (CENTRAL SCHOOL) ÕPILASTE TÖODEST.

Puulõige.

Maalitud klaas.

Kivi.

ainult tema käes olla tarvilik vastumürk. Seal hüüdis sir John radsha sõpruse poole, ja see ei olnud kitsi abinõude peale. Kuid ei ghasipurlaste luuramissõidud ega kuningliku tasu lubamine ei saavutanud oma eesmärki. Too võlur jäi kadunuks, nagu oleksid hundid ta õginud, nagu oleks ta lennanud igalepoole õhku laiali. Ta oli sukeldanud alla India hiiglasuure, tumedasse rahvamassi, ja sealt ei oleks võinud teda välja tuua isegi kõik riigi residendid.

Ja nüüd tuli Aleksei Buroff, rikas, lõbus moskvalane, Ghasipurri. Ta reisis enda lõbuks, ehk küll paljud inglased temas tahtsid näha Vene salakuulajat. Tema kõnekalt võitev esinemislaad, ta lai mehelik nägu, ta tore kuju ja ta jõud vangistasid Mary. Ta sai venelannaks ja nüüdsest peale hüüti teda Marja Ivanovna Buroff.

Mina, sahib, hällitasin lootust, et see suur pööre Mary elus, kus ta tüdrukust sai naiseks, britlannast moskvatariks, kõrge kiriku tütrest Greeka usu poolehoidjaks, et kõik see kestvalt

võiks vastu mõjuda kurjale nõidusele. Tema ise näib olevat läbi elanud midagi sarnast, ilma et seda iseendale oleks mõõnanud. Muidu ripuvad ju britlased — Mac Laren oli küll iirlane — väga oma rahva küljes. Tema aga igatses tuiselt saada nagu ümber istutatud hoopis teise mulda. Mary, mille puudutanud fakiiri pistoda, pidi ununema.

Esimesil aastail näiski tillukese haava järelmõju nii väike, et ma hakkasin lootma seda, et ta aegamööda täitsa haihtub. Seal aga tuli esimene jahutus Mary armastusele. Buroff oli enda joonud joobnuks ja oli väga inetu tema vastu. Minu emand ärritus koledasti; ja järgmisel hommikul olid ta jalad põlvini täpitatud mustade panterplekkidega.

Surmahirmus tormasin arsti juure. See tundis enda õudse nähtuse ees täitsa teadmisteta ja nõuta. Sest, mida ta seal nägi, see oli lihtsalt väljaspool kõiki suhteid tema kogemuste, tema kunstiga. Ta nimetas paar Lääne kuulsate õpetlaste nime, kes võib olla ... võib olla ... midagi mõistavad asjast.

Nüüd ei võinud ma enam hoiduda jutustamast kõik, mida kõneles tol korral padhan, ja Marygi kuulis seda — suurema imestuse kui kohkumisega — esimest korda. Arst naeratas pantrist loo üle kui rumalast muinasjutust; kuid ta pidas võimalikuks, et ühes fakiiri riistaga tunginud nahka miski tundmatu mürk.

Buroff pidi nüüd teada saama terve loo, et ta otsustaks oma abikaasaga alustada teekonda Lääne suurte arstide poole.

Seal tuli hirmus stseen. Ta tulipunane täishabe tõusis vihast: „Ja sellest väikisid sa mulle; selle mürgiga soontes tulid sa mulle mehele!“ Ta näis kartvat, et kurikavalast nõidusest midagi ka tema peale üle oleks võinud minna.

Peale seda asus ta teele ja viis Mary tarheimate arstide juure — Berliini, Viini, Pariisi, Londoni. Kuid ükski ei suutnud aidata. Tõepoolest, mina oleksin pidanud õhtumaalaste kunsti suuremaks!

Ühel päeval ütles venelane mulle: „Moti, sa võid tänasest peale elama asuda ühes oma emandaga. Me näeme ükssteist nüüdsest peale ainult söögilauas. Omavahel öelda, Ayah, see pole ainult pantrinaha arenemine, mis mind nii ära tõukab. Mul on mõnikord, nagu hoovaks temast lehk, lehk, mis omane metselajale.“

Mary kandis kaela kohal kinniseid kleite ja igal ajal kindaid. Ta oli vahva ja naeratas saatusele näkku.

Kuid tuli hommik, kus ta vasema kõrva alla — te teate veel, sahib, missugused magusad roosakad kõrvakesed tal olid — tuli nähtavale väike tume täpp. Ükski puuder ega mink, ükski India vesi ei võinud panna plekki kaduma, isegi mitte kahvatama.

Oma sõrmuses hoidsin ma ammu ajast saadik haruldast, hinnalist mürki, nagu seda oskavad salapäraselt valmistada singaleesid Tseiloni saarel. Ta surmab enne, kui on aega liigutada ripsmeidki.

Ta meelitas selle mult ära. Sain aru, et ei võinud teha midagi paremat, kui ta palvet kuulda võtta. Ja et ma teda alati olin armastanud, siis andsin ma talle mürgi. Teie ei anna mind ära, isand. Kui ma alles kord kodumaal olen, siis tohite sellest kõnelda. Sest ma ei salga seda, et olen aidanud mu hoolealust, mu Maryt lunastuse leidmisel. See teadvus jääb mu mahajäetud ja viletsa vanaduse ainsaks lohutuseks.“

Kogust „Dunkle Geschichten“
tõlkinud —rs.

MONTROSE.

Norra kirjaniku SVEN ELVESTAD'i romaan. Eestind. E. J.

20

XL.

Lõpp.

„Enne aga, kui edasi lähen,“ jätkas Asbjörn Krag. „pean mõne sõna ütleva vaesest hukkunud olevusest, kes töötas abt Montrose aias, ma arvan Strantzi, hulluks professoriks nimetatud. Olen korjanud lähemaid teateid tema üle. Ta oli alguses määratud vaimulikku seisusse ja õppis ülikoolis usuteadust. Joomine ja vaesus lükkasid ta eksiteele, enne kui ta ülikooli lõpetas. Ta langes sügavamale ja sügavamale ja et tal polnud mingit tööd, elas ta roimariitega ning kõiksugu jäänustega. Kuid ka sügavas languses ei suutnud ta unustada oma nooruse unistusi ja oli õnnelik, kui ta joobnud peaga võis kujutada enesele ning teistele, et ta oli saavutanud oma unenägude täide mineku. Ta armastas mängida õpetlast ja oli õnnelik, kui võis riietuda mingisugusse preesterlikku riide. Ma olen teda näinud sarnasel

korral ja olen harva leidnud elu viletsuse olevat traagilisema. Seal juhtub, et see mees teid, herra abt, tunneb Arnold Singeris. Vististi teie maja läheduses.“

„See juhtus ühel hommikul tänavraudteel,“ seletas abt. „Ilma, et oleksin märganud, järgnes ta mulle minu salakorteri ja nägi mind sealt vaimulikus riides ära minevat. See oli päeval enne õudset juhtumist raamatukogus.“

„Seal on see, ja kui ma mitte väga ei eksi, teatas langenud Strantz teile sellest juba samal õhtul ja kaitsus teilt raha välja pigistada.“

„Teie ei eksi.“

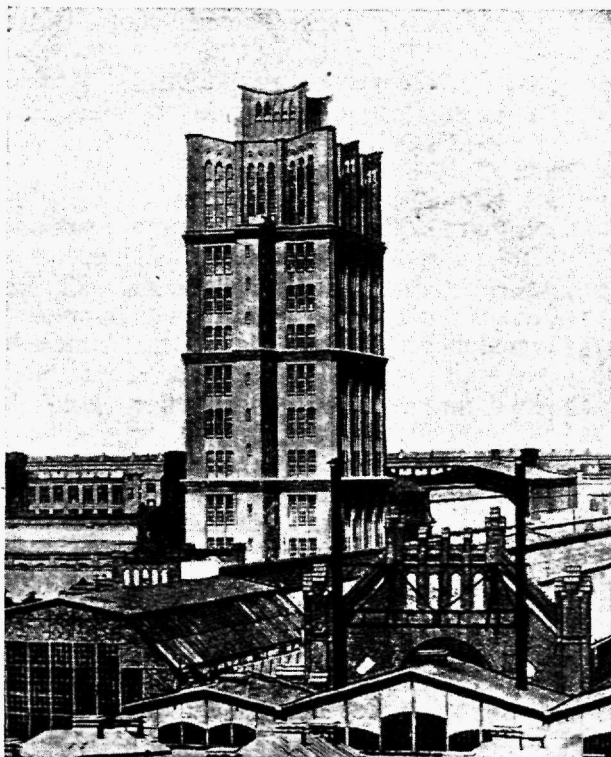
„Kuidas kohtlesite teda?“

„Põlastavalt muidugi. Ma kihutasin ta kohe minema ettekäändega, et ta varastas liili abti aiast, mis ta ka tõesti tegi.“

„Samal korral maksite temale ka saadajäänud palga välja ja tähendasite summa paberitükikesele, nagu see oli teil viisiks.“

„Jah.“

SAKSAMAALGI HAKATAKSE „PILVELÕHKUJAJD“ E HITAMA.

Borsigi firma maja Berliinis.
14-kordne.

Rüttgeri ettevõtete hoone Berliinis.
8-kordne.

„Edasi: Samal korral võis Strantz näha, et teie hoidsite rahakapis suuremat rahasummat.“

„Haigemaja raha, väga õige.“

„Teie näitasite Strantzile põlastusega ust ja tema läks vihaga südames. Ühtlasi aga nägite ka, et saladus, mis teie kolm aastat olite hästi varjanud, ei ole enam kindel peale seda, kui see alatu inimene oli selle jälgile saanud, ja teie otsustasite seda sõlme keskelt puruks raiuda. Sellepärast kirjutasite selle kiria piiskopile.“

Sellepeale läksite oma naise juure. Siin kerkitab aga uus kogu taplusplatsile, teie nääl Charlie, kes äsja oli vangist vabaks lastud ja kes mitmesuguseil põhjusil, muu seas, et ta kartis ühe kaasvangi kättemaksu, pidi ja tahtis juba järgmisel hommikul aurikuga Ameerikasse reisida. Selleks põlnud tal aga tarvilist summat ja teie lähete temale seda raha muretsema. Oli öösel kell üks ja teie ei kõhelnud silmapilkugi, pimedusest varjatud, abti korterisse minemast ning raamatukogust raha toomast.“

„Ma võtsin ka raha ja läksin sellega tagasi.“

„Aga teie unustasite oma võtmekimbu raamatukogusse lauale.“

„Jah, kahjuks.“

„Ja oma naise päevapildi.“

„See oli ühes sahtlis. Ma võtsin ta ikka ja ikka jälle välja, et teda vaadelda. Ma armastan oma naist.“

„Hüva,“ ütles Krag, „nii kaugele oleme siis juba jõudnud. Kuna teie kõike seda toimetasite, raamatukogust lahkusite ja oma naise juure tagasi keerasite, arenes teises kohas kuritegu, mis nii haruldaselt läbi põimus teie toimetustega.“

Täis viha ja raha himu, mis ta nägi teie kapis, on Strantz mõned halvad isikud oma tutvuskonnast otsinud, muu seas uustulnuki daanlase-merimehe, nimega Hans Christian Anderseni, politsei vana tuttava.

Need inimesed otsustavad tungida teie raamatukogusse ja viivad oma plaani ka täide kohe peale seda, kui teie aiast lahkusite. Rahakapp murtakse lahti ja riisutakse tühtaks ning saagi seas, mis Strantz omale kahmab, on ka võtmekimp, millest ta omale palju loodab. Ta teab ju teie salakorterit. Oletan, et Strantz alles hiljem teatas sellest saladusest oma seltsimeestele, ja sellepeale katsuvad roimarid politseid saata valejälgile, kuna nad järel aimavad teie käekirja ja kirja saadavad teie juudiviisile nõuandjale, dr. Viedele.“

„Roimarid on ka minu salakorteris olnud,“ ütles Montrose vahele, „seal on kõik segamini aetud.“

„Hull professor on igatahes seal olnud,“ vastas Krag, „sest mul on au olnud näha teda üles astuvat teie preestrikuues. See oli otse selle eel, kui ta langes oma seltsiliste ohvriks. Nüüd pööran jälle riisumise ning raamatukogu juure tagasi.“

Lähedal vahilseisva kordniku tähelepanu äratas harjumata kõra raamatukogus. On tõenäolik ehk õigem tõi, et kurjategijad läksid saagi jaotusel riidu ja löid metsikut lahingut, mille järgi raamatukogu selgesti kannab. Murtud toolid, katkised vaibad, purustatud aknad. Üks on saanud hoobi ninale, kusjuures veri mööda tuba laiali pritsis. Sellest tuli esialgu oletus, et on tungitud teie kallale, herra abt, ja viimaks teid elusalt või surnult ära viidud. Vahepeal kuulsid kurjategijad, et politseinikud liiginesid. Nad pakkisid suure rutuga kõik varastatud kraami teie preestrikuube ja hüppasid üle aia. Üks kuuehõlm on aia raudvarda otsa jäänud ripnema, millest arvati võivat järeldada, et teie, herra abt, olete kas vabatahtlikult või vägivaldselt läinud sedasama teed.

Siis algas salapolitseinikkude töö. Meie eksisammud on ebaarilikkude olude tõttu vabandatavad. Nagu näitab, sünnivad näpujäljed päevapildil täiesti kokku töölise Arnold Singeri näpujälgedega. Tööline ei või anda mingit rahuldavat seletust tuhande krooni suhtes. Üldse näib kõik osutavat sellele, et ta on kurjategija. Mis puutub nüüd vangistatud töölisse Arnold Singerisse, siis teab tema, et ta on päästetud, kui ta vangist pääseb, seda rohkem veel, kui ta teada saab, et kurjategijad on hullu professori ära tapnud, sest et tema oma ioobnud lo-raga oli valmis kõik ära andma kahele salapolitseinikule, kes temaga rääkisid võorastemaja toas. Sellepärast katsub ta põgeneda. esimene kord ebaõnnestub põgenemiskatse, teinekord aga õnnestub see, peale seda kui ta vaimukalt ning kavalalt lõksu üles seadnud, kuhu minu tubli, kuid natuke naiiv sõber Keller hõlpsalt ning meelega sisse läheb. Mul on teile eritervitus temalt ära anda. Sel ajal olin ma asja juba läbi näinud. Ma mõistsin, mis teie oma fantastilise tunnistusega püüdsite saavutada, kuid ei tahtnud sõlme arenemist takistada. See oli juba siis lahennemisel.

Ja nüüd,“ lõpetas Krag ning läks kõrvaltöa ukse poole. „Luban omale teie eminentile esitleda seda isikut, kes mind on siia saatnud, vae-ne, õnnetu naine, kes keset õnne kannatas koldat lööki, kes aga nüüd võib tagasi saada oma õnne, tänu inimlikule halastusele.“

Ta tõi Clary Singeri tuppa.

See tormas oma mehe käte vahele.

Ja siin lahkus Asbjörn Krag jälleühinenuist ning pööris kuriteo juure tagasi.

Tänu piiskop de Marny hoolekandmisele lõpetati abt Montrose ilmsüütu osavõtt sellest kõmulisest loost ilma tähelepanu äratamata.

Lühike aeg peale seda vabastati abt Montrose kiriku sidemetest. Ta on hiliem suurema tagajärgena jätkanud oma huvitavaid uurimusi Shakespeare'i roimariitüüpide üle.

Harry ja Bussi võeti nende kuritegude eest vastutusele.

Mis puutub hommikupilvitusse, siis elas ta oma viimased mõnused päevad ülemaednikuna aias, mida dr. phil. Armand Montrose oma mõisas asutas.

Sest „Kuld Paabulind“ suleti igavesti. Krag aga töötab jälle edasi. (Lõpp.)

HUVITAVAD KILLUD EESTI AJALOOST.

T. LAUR.

2

Salajased asjad 40 aasta eest.

Tsaarivalitsuse päevil, 1878.—1882. a., pidid kubernerid üle riigi iga nädala tagant sise-ministrile Peeterburki kubermangu sündmuste kohta teateid saatma, mida ajakirjanduses avaldada keelati ning mis sedaviisi ka välisilma ees suures saladuses pidada kästi.

Toome siinkohal nüüd nendest „suurtest saladustest“ iseloomustavamad Põhia-Eesti (endise Eestimaa kubermangu) kohta, mis ühtlasi ka selleaegist halli tsaarivalitsuse aiapätku ja tühja jauramist peegeldavad.

Nimelt teatas üsna järjekindlalt selleaegne Eestimaa kuberner Polivanov siseministrile Loris-Melikovile järgmisi „salajaid“ asju:

1878. a.

1. 7. septembril. — Tallinna Toompea vangimajast ja linna türmist jooksid septembris kokku 11 vangi, kellest 10 vangi tänini juba kinni püütud.

2. 16. septembril. — Kõik täh. põgenevad vangid on juba kinni püütud.

3. 7. oktoobril. — Rahaministri poolt määrati 1877. a. Eestimaa kub. mehaanikuks I. järgu tehnoloog Sastorta, kelle kohus on kuberneril käsul auru-masinaid ja -katlaid revideerida ning järele vaadata; mitmesuguseid plaanisid valmistada. Selle Sastorta peale kaebab nii rüütelkonna peamees kui ka mitmed mõisnikud, et tema ise, oma äranägemise järele, näit. mõisate viinavabrikutesse, mida kubermangus üle 120 on, ilmub ning seal vabrikute katelde ja masinate järelevaatust toime paneb, kuna selle järele siis ka samuti enese heaksarvamisel oma tasu-arved, mis mõisnikkude arvates liig suured, omale äramaksmiseks mõisnikele ette paneb. Nii esitanud S. Tallinna piirituspuhastuse vabriku 3 katla ja muude värkide järelevaatuse eest 396 rubla suuruse arve

väljamaksmiseks, olgugi, et need katlad vast 1876. a. läbi vaadati, kuna uus sunduline järelevaatust vast 1879. a. võiks olla. S. olevat ise kange mees pealegi ja põhjendab oma nõudmist ministriumij poolt väljatöötatud taksile.

Mis kaebtusest välja tuli, sellest vaikivad arhiiv-andmed.

4. 11. novembril. — Novembris põgenesid n. n. Tallinna prii-hospitalist kolm „haiget“ vangi ära. (Teatavasti arstilt siis kõik Tallinna vangimajade vangid täh. haigemajas. T. L. täh.)

5. 18. novembril. — 15. novembril tungis Tallinna Toompea vangimajas üks vang linna politseimeistri kallale ja ähvardas teda.

6. 25. novembril. — Jädivere postijaamas tuli ilmsiks, et Tallinna-Pärnu veetav postipaun oli lahti lõigatud ja rahakiri 68 rbl. 90 kopikaga ära näpatud.

Moodne elumaja ühe perekonna jaoks.

1879. a.

7. 9. jaanuaril. — Kubermangu sõjaväe ülem vaatas Tallinna „prii-hospitalis“ n. nimet. vangideruumi läbi ja leidis seal maaaluse kaevanduse, mille vangid põgenemiseks olid valmistanud. Samuti leidis karauli-ülem linna vangimaja teisel korral kivist seina sees puuritud augud. Veel käis 1. jaanuaril ohvitser Dundukov Toompea vangimajas vange rahustamas ja sai vang Vilh. Kasakovski käest sõimata.

8. 15. jaanuaril. — Tallinna Toompea vangimaja vaht I. P. läks vangi K-ga kõrtsu ning sai sellepärast ametist lahti lastud ja kohtu alla antud.

9. Sandarmipolkovnik teatas salajaselt, et 1. jaanuaril olevat Peeterburis töölised kahes vabrikus omavoliliselt töö seisma jättnud (streigid vabrikutes olid siis Venemaal veel tundmatud „asjad“. T. L.), kuna mõned töölised Peeterburist ka Narva Kreenholmi vabriku töölisi streigile üles kihutama tulevat. Ässitajad jäävat kellegi Seldjajevi või Tshernjajevi juure peatuma, kes Kreenholmi tööliste hulgas suures lugupidamises olevat. Asjast teatasin ka Vaivara haagrehile ja Kreenholmi vabrikuvallitsusele, et nad valjusti ja hoolega töölisi sihmas peaksid.

10. 27. jaanuaril. — Kadrioru lossi ülevaataja kolleegiumi nõunik Fr. putkas juba päeva 10 tagasi Tallinnast minema. Tal pidavat kroonu raha arvepidamises suur korratus olema.

11. 28. aprillil. — Tallinna „prii-hospitali“ peldikust loosis naisvang R. vangivahile T. Antvinenkole kive ja vett kaela. A. laskis R-le kuuli palesse. Haav pole kardetav.

12. 16. juunil. — Tallinna politsei leidis uulitsalt joobnud madruse ja tahtis teda kinni viia. Seda nägid aga meriväe koolilõpilased, kes politsei madruse kallalt ära kihutasid ja sedaviisi madruse politsei käest vägivaldselt vabastasid.

13. 26. augustil. — Peeri mõisas, Virumaa, Jõhvi kihelk., (õigem karjamõisa, T. L.) hakkasid talupojad maamõõtjatele vastu, mille kohta ma juba 24. ja 25. augustil eriliselt teatasin.

Nende „segaduste“ kohta oleks mul (T. L.-ril) lühidalt järgmist tähendada. Peeri talurahva rahutused tekkisid 1881. a. kevadel sellest, et Peeri ja Kukruse mõisate omanik parun Hermann von Toll, kellel ka Tallinnas. Riigivanema maja vastas, suur loss olemas, siis seadusevastaselt ja vägivaldselt suur hulk talurendimaid oma mõisa külge liitis, mille tõttu talud väikes-teks jäid, kuna rendiorjuse vähendamisest juttugi polnud. Kui maamõõtja uusi rajasid seks

mõõtma tuli, tormasid Peeri mehed vallavane-
maga eesotsas sellele vastu ja keelasid sarnase
vallale kahjuliku maamõõdu ära. Maamõõtja
läinudki siis ära, kuid mõne päeva pärast tulnud
soldatid Peerile ning viinud vallavanema ja
paljud taluperemehed Narva vangi. Siis nõu-
tud, et naabri vallavanemad ikkagi maamõõt-
mise juure „korda pidama“ tuleksid, kuid naab-
rivallad eitubanud oma vallavanemaid võõrasse
valda seks minna. Kui maamõõtja teist korda
Peerile piirisid ajama tulnud, tulnud vangis-
olijate meeste asemel nende naised — ko-
halikud taluperenaised — vastu, tõmmanud oma
laagris ka tipugi üles ja ajanud maamõõtjate
sihivardad laiali. Tõusis päris kenisõda, mil
naistele ka kepihoope jagatud, ning mil siis ka
üks naine surnud lapse ilmale sünnitanud. Maa-
mõõtmine viidud vägivaldselt ikkagi lõpule ja
lõdetud hulk talumaid mõisa külge. Selle sünd-
muse kohta on olemas pilkk vallavalitsuse pro-
tokoll endises Peeri valla protokolliraamatus,
mis praegu Järve vallavalitsuse arhiivis alal
hoitakse. See protokoll avaldati ka 1903. a.
Tallinna ajalehes „Teatajas“.

1882. a.

14. 24. mail. — Läänud nädalal arreteeriti
Tallinnas kub. sandarmivalitsuse käsul mere-
väe ohvitser Greve, keda poliitilises ustavuse-
tuses kahtlustatakse.

15. 2. augustil. — Läänud nädalal tekki-
sid Narva Kreenholmi vabriku vallitsuse ja töö-
liste vahel arusaamatused, mis neljapäeval algasid
ja laupäeval sarnaseks paisusid, et tõsiseid ra-
hutusi kartata on.

16. 19. augustil. — Eelmisel nädalal
olid tööpoolest Kreenholmi vabrikus tööliste ra-
hutused, millest eriti juba teatasin.

17. 27. septembril. — Läänud nädalal
puhkes Kreenholmi vabrikus soetõbi lahti.

18. 11. oktoobril. — Maa-Virumaa
haagreht teatas, et 1./2. oktoobri öösel tungisid
neli püstolitega varustatud tundmatut isikut
Väike-Maarja kih. Üniküla mõisnik parun
Maideli mõisa, võtsid mõisnikult 84 rubla ära
ja haavasid teda püstolist. Haige seisukord-
pole kardetav. Käskisin haagrehti valju uuri-
mise ette võtta.

19. Kindral-superintendent teatas, et 26.
septembril leiti Kadrina kiriku ukse külge lend-
leht kleebituna, mille sisu pastorite ja mõisnik-
kude vastu sihitud. Teatasin asiast ka politsei
departemangule.

Viimase teate kohta peab tähendama, et ar-
hiiv-andmete järele oli peale Kadrina siis ka
veel Rakvere, Haljala, Jakobi ja Väike-Maarja
kiriku ustele lendlehti kleebitud, mis samuti

valitsusevastase sisuga polnud. Nii soovitanud Kadrina lendleht Vene näljahädaliste heaks korjatavaid armuandeid vallavalitsuste kaudu annetada, kuid mitte teips neid „kirikuhakkide“ kätte anda. Ka kutsutud lendlehes üles Eesti haritlasi Eesti rahva kasuks töötama, et ülekohustus mõisa-võimu murda. Vaimulik ülemus kaebanud selle peale, et selles olevat osalt ka Väandra M. Tõnissoni kalendri „saba“ süüdlane, kus meie vaimulikke „kirikuhakkideks“ sõimatakse.

Kui Nehatu mõisa mehed „armulise riigi Issa ja Ema“ sündimise- ja nimepäevi pühalikult pühitseda tahtsid.

Aasta 40 eest, kui venestus-poliitikat Eestis ikka järjekindlamalt ajama hakkati, pandi terve rida sandarmi- ja muid võimuseid ning „võimuseid“ siin ametisse. Tekkis ka aeg-ajalt uusi ametikohti juure, kus, teadagi, ainult Vene keeles asju aeti, mis Vene keelt mittemõistvale rahvale asjatalitustel nendes ametikohtades, teadagi, suureks tüliksi oli; arusaadav, et siis ka tõlke- või venekeelsete palvekirjade kirjutajaid rahvas vajas, kuna Eesti haritlasi advokaatide näol siis pea olemaski polnud. Tekkis linnades palvekirja-kirjutajate või n. n. „nurgaadvokaatide klass“, kes õige mitmed aastad meil tuntud oli. Kuid sarnased „kirjatundjad“, kes pahasti suured joomarid olid, ei annud lihtmeelsele rahvale vahest head nõugi, vaid juhtisid oma kliente mõnesuguste arusaamatuste puhul vastase peale — koguni sandarmivõimude ees — lihtsalt kaebama. Seks valmistati võimudele arutihti viinaklaaside juures vene- või eestikeelseid salakaebekirju, kus isegi alikirju kaebustele võltsiti. Võimalik, et mõned sarnased palvekirjategijad ka sandarmi-valitsuse agendid olid, kes oma ülemusele, kellel siin poliitika alal rahva hulgas midagi „tegevust“ polnud, sedaviisi „tööd“ muretseda tahtsid, et keskvalitsus nendele viimati veel tegevuseta olekut ette heita ei saaks. Ühtlasi püüti siis ka sihikindlalt meie rahvast tõrvata ja mustata, mis iu õige paljudel põhjustel võimude meelest hea oli.

Üks sarnane must lugu sündis 1882. a. Nehatu mõisas, kus üksikute isikute ja mõisa valitsuse vahel tüli tõusis, mille tagajärjel peab järeldama, et järgmine eestikeelne sõnasõnaline kaebekiri mõne „nurgaadvokaadi“ poolt valmis seipseti ja selleaegsele Eestimaa sandarmipolkovnik von Merklinile ära saadeti:

„Mitmel poolt oleme rahvaste käest kuulnud ja kaa aja lehtedest lugenud, kuidas rahvas meie armulise riigi Issa ja Ema sündimise ja nime päivi püha-

likult peavad; aga meie Nehatu mõisa tüu mehed tahtsime kaa 22-mal Julil armulise Keisri proua nime päeva pühitseda. Siis saatis mõisa renthärä oma mõisa valitseja tüu toa juure ja käskis tööle hakata, aga meie ei hakkant; siis saatis käsu vallatallitaja ja tallitaja abimehe äärele ja need tulivad õhta eel mõisa juure ja mõisa renthärä lasi meid mõisa juure kokku tulla, ja mõisa rentnik Härä Lehnvald kaebas tallitajale et tüu mehed põle tööle läind ja kallis kuiv heina loog jääb maha ja iga ühele 1 rubla trahvi selle päeva eest, mis sitta püha see on.

Tallitaja ütles: naad rohkem kahju teinud, naad peavad igaiüks kümme rubla kahju tasumiseks maksma, kallis kuiv hein jääb maha ja vihm tuleb sadama. Mõisa rentnik ütles vihma kurat tuleb sadama.

Tallitaja ütles: see on seakarjaste püha, minul on paergu rukki leikajad väljal ja künni mees künnab ka põlul. Nõnda on naad siis ka Talu rahva seaduse § 152 üle astunud ehk täitmata jäitnud.“

Järgnevad palvekirja „tegiia“ käekirjaga tehtud järgmised allkirjad:

„Mõisa tüu mehed:

Jaan Salm.
Jaan Kullamäe.
Jurri Koppel.
Jaan Hännik.

Kes ka seal oli — Kareel Klever“

„Tallitaja nimi: Alexander Allik.“

„Tallitaja abimees: Priidik Luuk.“

Sarnane oli Nehatu meeste nimel „tehtud“ salakaebtuse sisu sandarmivõimudele! Ei usu keegi, et Eestis kunagi Vene kroonupühasid „pühitseti“ ja veel nii, et — /töödki poleks tehtud. Nii „riigitruud“ polnud venelasedki. Järelikult sündis see salakaebtus mingi isiklise viha või kättemaksmise sihil. Ja kroonu-püha „pühitsemise keeld“ seati ainult süüdistuse ettekäandeks. Sealjuures saadi isegi sellega valmis, et Nehatu vallavanema ja abi alikirjad ilma nende teadmata kellegi poolt alla kirjutati, sest need ametmehed saatsid hiliem (1. okt. 1882. a.) sandarmivõimudele järgmise sõnasõnalise ametlise seletuskiria:

„Kõrgeste auustatud Herra Sandarmide Polkovnik.

Meie alamalnimetatud Nehatu kogukonna polizei liikmed, tuleme selle asja pärast alandlikult Teie palvele, mis Nehatu kogukonna liikmetest kirjalikult

VABADUSSÕJAS LANGENUTE MÄLESTUSSAMMAS PÖLTSAMAAL.

Põltsamaa.

Vabadussõjas
langenute mälestussamba
avamine.

Mälestussamba vabastab kattest komitee esimees herra Vervolt.

Põltsamaa kihelkond, mis kuulub süda-Eestisse, on ajaloo vältel ettevõtlikumate kihelkondade seas olnud, kus ta isegi kord kaugel minevikus Liivimaa kuninga Magnuse lühikeajaliseks asukohaks olnud, ja pärastpoole on siin elanud ja siit võrsunud mõnedki tähtsamad ärkamisaja tegelased, nagu dr. K. A. Hermann (vt. tema õppimiskoht 19. I. 1923. a. „Agu“ nr. 3), äsja surnud Villem Reiman j. t.

Kui levines Eestis mõte jäädvustada langenud vabadussõjakangelaste mälestust, siis oli Põltsamaa üks neist kihelkondadest, kes oma mõtte on teostanud ja Põltsamaa alevisse mälestussamba püstitanud. Mälestussamba pidulik avamine oli 17. aug. s. a.

Mälestussamba valmistas kujur V. Melnik Saa-

Sõjamineisteriumi esitaja kolonel Simon paneb pärja ministeeriumi nimel mälestussamba jalale.

remaa hallist marmorist, ja selle ehitamine läks kihelkonnale maksma 500.000 marka, millest pool kunstnikule juba tasutud.

Samba asukohaks on avar alevi kolmnurkne „Vabadusplats“. Sammas on ligi 3 sülda kõrge ja tema postamendi kolmele küljele on raiutud kihelkonna 58 langenud sõjamehe nime, ja esiküljele sõnad: „Lange nuile võitluses vabaduse eest 1918—1920“. Alusel seisvaks kujuks mõõgale ja kilbile toetatult puhkab sõdur.

Käesoleva mälestussamba püstitamisega on Põltsamaa kihelkond jäädvustanud oma kangelaste mälestuse ning ühtlasi rikastanud kihelkonda ja kogu Eestit ilusa kunstilise väärtusega.

aKa.

kroonu püha Keiseriina nimepäeva pühitsemise pärast Teile on sisse antud, otsegu oleksime meie seda kirja sisse annud. See kaebtuse kiri on täieste kiuste ja kadeduse pärast niisugusesse kõrgesse kohta saade-

tud. Sellepärast palume kõrgeste auustatud Herralt meid niisuguse asia pärast vabandada, et see mitte õige ei ole, mis seal kirjas meie peale kaebatakse; kellega meie sugugi rahul ei või olla, nõnda kui

mina ja minu abimees, kelle nimel ja kel-
lest meie koguni ei tea.

Nehatus, 1. okt. 1882.

(Pütsat) Tallitaja: A. Allik.
Abimees: P. Luuk ***.

Ja selleaegne Eestimaa kub. sandarmivalit-
suse ülem von Merklin teatabki kuberner Ull-
richile, et koha peal asja kohta salaiane uuri-
mine toime pandi, kus selgus, et teomehed
Salm, Kullamäe, Koppel ja Hennik kroonupü-
hal, 22. juulil, tõesti tööd ei teinud, kuna Kleever
koguni sealne teomees polegi, vaid tema oli N.
vallamajas rahaarveid õiendamas. 22. juulil
kutsunud mõisa rentnik Leenvald kellegi Jaan
Blumbergi kaudu vallavanema mõisa, et see
aitaks niisugust asja lahendada, kus üks teo-
mees teise heina ära niitnud olevat. L. küsinud
siis ka vallavanemalt, kas tema töölised täna
tööd tegid, mille peale vallavanem jaatavalt
vastanud. L. kutsunud selle peale oma töölised
kokku ja küsinud, mispärast nemad täna tööle
pole läinud. Need vastanud, et — kroonupüha
pärast. Seda kuulnud juhtumisi pealt K. Klee-
ver.

Veel küsinud L. vallavanemalt:

„Mis arvad, kas tarvitseb neid igauht rub-
laga trahvida sellepärast, et lubata töölt ära
jää, sest tegi ju igamees mulle rohkem kui

kümne rubla eest kahju! „Varastasid“ lihtsalt
päeva ära!“

Vallavanem vastanud:
„Tehke kuidas arvate...“

Sellepeale otsustanudki Salm ja Kleever
kaebtust tõsta selle üle, et kroonu-pühal sunni-
takse tööd tegema.

Kaebekirja seadnud keegi K. Tamm, Irust,
Eesti keeles kokku, kuna I. Plasemann viinud
kirja Tallinna Vene keele tõlkimiseks.

Tallinnas tõlkinud siis ka selle palvekirja
tolliameti mees P. Pottisepp Vene keele üm-
ber, võtnud tõlkimise eest 1 rubla 50 kop., pan-
nud ka margi kirjale peale ja lubanud kirja
edasi toimetada.

Kuid Kullamaa, Koppel, Hennik ja vallava-
nem Allik ning abi Luuk pole kedagi volitanud
enese eest sarnast kaebekirja valmistama ja
alla kirjutama ning kusagile ära saatma. Vast
hiljem kuulnud nad kaudselt, et niisugune kaeb-
tus või palvekirja kirjutatud ja ülemalepoole
saadetud.

Sarnane oli isegi sandarmi-võimumehe
nuuskimise materjal, mis kaugeltki kroonu-
püha pühitsejate kasuks ja auks ei kõnele, vaid
niisugust asja valgustab, mis üksikute küla-
meeste mõtetust jonnist ja isiklisest vihast aina
nõretab.

TEMA KÕRGUS LAPS.

RABINDRANATH TAGORE järele -op.

I.

Raiharan oli 12-aastane, kui ta teenrina oma
isanda maija tuli. Ta kuulus samasse kasti,
kuhu ta isandki, ning talle anti isanda väike
poeg hoida. Kuis aeg möödunes, nii laskus
poiss Raiharani kätelt ja läks kooli. Koolist
läks ülikooli ning ülikooli järele astus kohtu-
niku eluteele. Alati — kuni laulatus — oli Rai-
haran ta ainuke teenija.

Kui käskijanna maija tuli, leidis Raiharan
kaks isandat ühe asemel. Kogu tema endine
alluvus saabus uuele käskijannale. See vahe-
tus uue juuretullijaga. Anukulile sündis poeg,
ning Raiharan saavutas oma väsimata tähele-
panelikkusega varsti täieliku voli lapse üle.
Tal oli harjumus kätel last siia-tänna õõtsu-
tada, kõneles ta'ga mingil riimiga lapsekeelel,
läks oma näoga üsna lapse oma lähedale ning
tõmbus jälle irvitamisega tagasi.

Juba võis laps roomata ja üle läve ronida.
Kui Raiharan sinna jooksis, et teda püüda, oli
tal harjumus kisama ning lõpmata naerma

kukkuda ja kaduda. Raiharan imetles suurima
osavuse ja teravmeelsuse üle, mis väike aval-
das, kui teda jälgiti. Tal oli harjumus mingi
kartliku pilguga oma käskijannale öelda: „Teie
pojast saab ühel heal päeval kohtunik!“

Uued imed tulid omal ajal. Kui lapsuke pa-
terdama hakkas, tähendas see Raiharanile üht
järku inimsoo ajaloot. Kui ta isa ba-ba ja ema
ma-ma kutsus ning Raiharani Han-na, polnud
Raiharani rõõmul enam piire. Ta jooksis tänna,
et uudist kogu maailmale kuulutada.

Mõne aja pärast nõuti Raiharanilt, et ta
oma osavust ka teistel aladel näitaks. Ta pidi
näiteks hobuse osa mängima, kusjuures päit-
sed hammaste vahele võttis ja jalgega tagant
üles raius. Ka pidi ta oma väikese hoolealuse-
käskijaga võitlema, ja häda, kui ta sellega val-
mis ei saanud — mingi võitlustriki läbi võide-
tuna seljali kukkuda, siis oli suur hädakisa
möödunemata.

Sel ajal viidi Anukul üle kuhugile kohtuasus-
tusse Padma ääre. Läbisõidul Kalkutast ostis

ta pojale väikese sõiduvankri. Samas ostis ta ka kollase atlaskuuekese, kuldäärtega mütsikese ning paari kuld käe- ja jalavõrusid. Raiharaniil sai harjumuseks igakord, kui nad jalutama läksid, neid asju välja tuua ja tseremoniaalse uhkusega oma väikesele hoolealusele ümber panna.

Siis tuli vihmaaeg. Päevast päeva voolas vihima ojadena. Ahne jõgi kui täitmatu madu sõi terrassid, külad, viljapõllud ning kattis oma voogudega kõrgeimad rohud. Aeg-ajalt kuuldus sügavat ägamist, kui jõekaldad varisesid. Lõpmatu peajõe kohin oli kaugele kuulda. Massid vahtu, kistud edasijooksule, näitasid silmale jõe kiirust.

Ühel pealelõunal selgunes. Oli tükkati veelgi kergelt pilves, kuid vilu ja karge. Raiharani väike despoot ei soovinud tollel ilusal pealelõunal koju jääda. Tema Hiilgus ronis sõiduvankri. Raiharan aisade vahel vedas teda pikkamisi, kuni riisipõldudeni jõekaldal jõudsid. Hingegi polnud põldudel ning ainustki lootsikut jõel. Sealpool vee olid pilved läänepoolse rebitud. Vaikiv pühadus päikese loojanemisel ilmutus kogu oma kiirgavas toreduses. Keset seda vaikust näitas laps äkki käega ettepoole ja hüüdis: „Han-na, ilu lille!“

Üsna lähedal porilombis seisis suur kadambapuu täies õieehtes. Tema Kõrgus Laps neelas seda ahnete pilkudega ning Raiharan mõistis seda soovi. Justsama oli ta samadest õiekobaratest väikese vankrikele pununud ning laps oli nii täitsa õnnelik olnud seda nõõri otsas siia-tänna tirides, et Raiharaniil kogu päeval tarvis polnud omale päitseid pähe ajada. Ta tõsteti hobusest tallipoisiks.

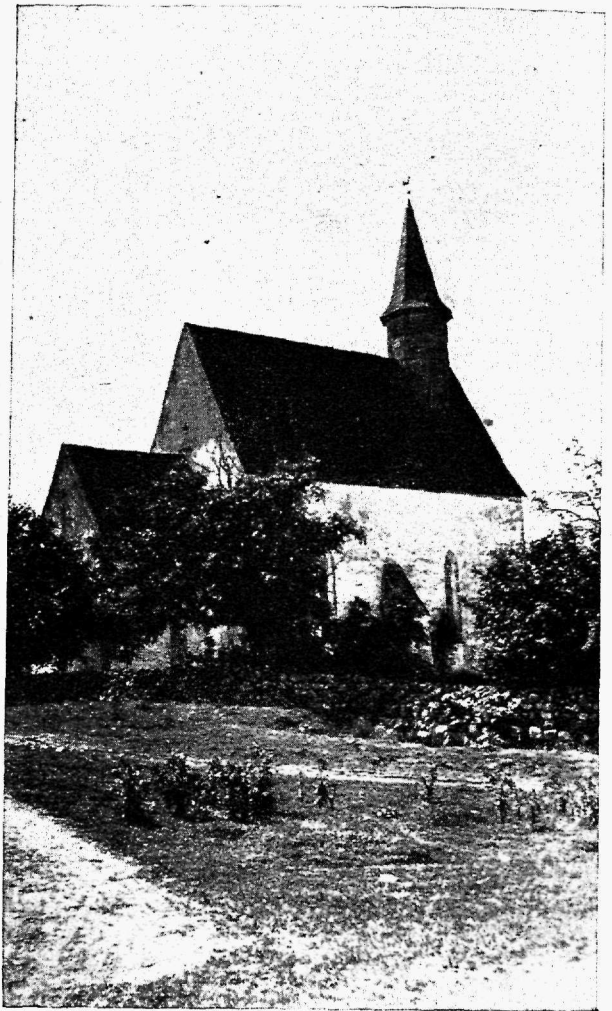
Raiharaniile aga ei pakkunud mingit lõbusel õhtul põlvedeni mutta paterdama minna, et lille kätte saada. Sellepärast näitas ta ruttu sõrmega vastand sihis ja hüüdis: „Oo, näe! Beebi, näe! Näe lind!“ — ning igasuguste koomiliste häälitsemistega lükkas ta ruttu vankri puu lähedusest.

Aga last, kellest arvatakse kohtunik saavat, pole nii kerge petta. Ja pealegi polnud hetkel midagi, mis pilku oleks köitnud. Ei või ju alati ettekujutuses mõnd fantaasialindu näha.

Väike mees oli omas kindel ja Raiharan oma võimisega lõpukorral. „Hea, Beebi,“ ütles ta viimaks, „sa istu vagusi vankris ja ma lähen ja toon sulle ilusa lille. Ainult vaata ette, et sa mul vette ei lähe!“

Kui seda ütles, paljastas jalad ning paterdas sorisevast mudast läbi puu juure.

Silmapiilgul, kui Raiharan läinud, katsus väike mees tuulekiirusega keelatud vee poole pääseda. Laps nägi vett mööda voolavat va-

Muhu Suurevalla kirik.

Üks vanematest kirikutest Eestis.
Tema surnuaiale on maetud kirjanik Freundlich.

hutades ja vulisedes oma jooksus. Näis nagu oleks tuhat sõnakuulmatut lainekest kellegi suurema Raiharani eest joosnud tuhande lapse naeruga. Nähes nende vallatlemist sattus inimlapse süda ärevusse ja rahutusse. Ta ronis salaja vankrist ning veeres jõe poole. Teepeal leidis ta viitsakese ning kummardus jõekääru kohal, nagu õngitseks ta. Agarad jõevaimud näisid teda oma saladuslike häälittega oma maija mängule kutsuda tahtvat.

Raiharan oli terve kamalutäie lille puust murdnud ja kandis neid kuuehõlmas, nagu naeratuses piiratud. Aga kui ta vankri juure jõudis, polnud seal kedagi. Ta vahtis igasse külge, kuid kedagi polnud seal. Ta vaatas tagasi vankri, kuid kedagi polnud seal.

Esimesel hirmsal silmapilgul tardus tas veri. Ta silme ees ujus kogu maailm kui sumedas

*

Muhu saare Kesselaid,

mille kivist viimasel ajal palju juttu olnud. Nimelt loodeti, et see kivi litograafia jaoks kõlbulik on. — Kesselaid kavatseti ka Eesti sunnitöliste asupaigaks määrata.

*

udus. Ta murtud südame sügavusest tungis läbilõikav karjatus: „Käskija, käskija! Väike käskija!“

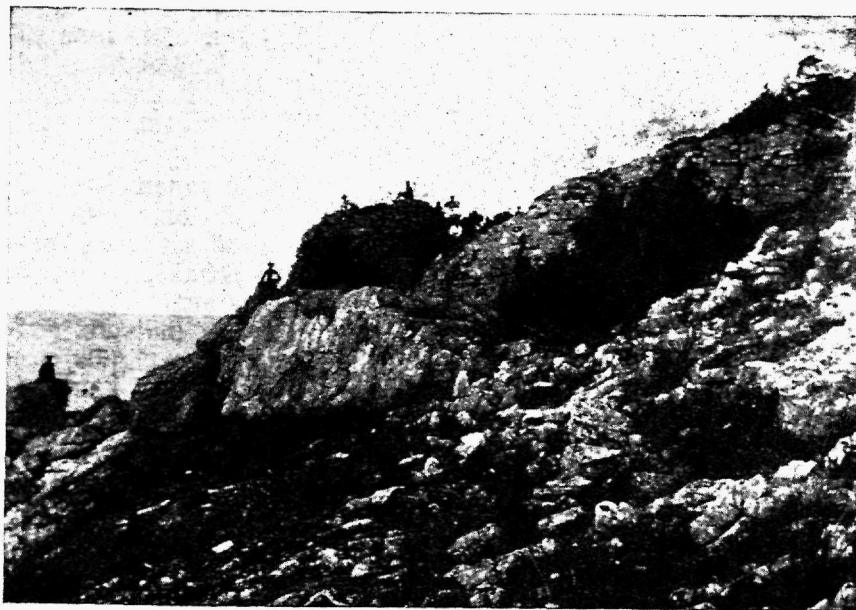
Aga kellegi hääl ei vastanud „Han-na“. Keegi laps ei naernud agaralt, ei mingi lapselik rõõmukiljatus hüüdnud ta tagasitulekul tere tulemast. Ainult jõgi voolas edasi oma kurisemas, vahutavas jooksus, kuis ennegi, — nagu ei teaks ta millestki ja ta aega poleks tähele panna sarnast tillukest inimlist sündmust kui lapse surm.

Õhtu lähenedes oli Raiharani käskijannal

ikka enam hirm. Ta saatis mehed igalepoole otsima. Need läksid laternad käes ja jõudsid lõpuks ka Padma kaldale. Seal leidsid nad Raiharani põllul sinna-tänna tormavat, meeletlikult kisades: „Käskija, käskija, väike käskija!“

Kui nad Raiharani viimaks koju said, kukkus see oma käskijanna jalge ette, sinna lamama jäädes. Nad raputasid teda ja küsisid ikka jälle, kuhu ta laps jätnud? Aga kõik, mis ta öelda võis, oli — et ta midagi ei teadvat.

Ehk küll igauks arvamisel oli, et Padma lapse neelanud, jäi siiski mingi luurav kahtlus meeltesse. Sest kedagi mustlaskalka oli peale löönat väljaspool küla nähtud, ning teatav kahtlus langes sellele. Ema läks oma metsikus vaesus isegi niikaugele, et võimalikuks pidas — Raiharan olevat lapse varastanud. Ta kutsus ta kõrvale haledate palvetega ning ütles: „Raiharan, anna mulle mu beebi jälle! Oo, anna mulle mu laps jälle. Võta muld nii palju raha, kui iial nõuad, aga anna mulle mu laps tagasi!“ Raiharan tagus oma otsaesist vastu põrandat iga vastuse asemel. Ta käskijanna käskis teda majast kaduda.

Kesselaidi pank.

Anukul katsus naist mõistusele põhjendades sarnasest

valekahtlustusest pöörduda. „Mispärast, kõige nimel,“ ütles ta, „pidi ta sarnase kuriteoga hakkama saama?“

Emma vastas ainult: „Beebi kandis kuld-ehteid. Kes teab?!“

Peale seda oli võimatu temaga vaielda.

II.

Raiharan läks tagasi oma külla. Seni polnud tal poega ning polnud lootagi, et talle veel laps sünniks. Aga enne kui aasta möödus, kinkis naine ta pojale elu ja suri ise.

Äravõitmatu vilha tõusis esiti Raiharani südames seda uut lapsukest nähes. Ta hinge põhjas lasus kuri kahtlus, kui oleks vändjas tema väikese käskija asemele tulnud. Ka uskus ta, et oleks suur ülekohus õnnelik olla oma lihase poja üle, selle järele, mis tema käskija väikese lapsega sündinud.

Tõesti, kui leseksjäänud õde poleks olnud, kes allesündinu ema aset täitis, siis poleks see kaua elanud.

Aga mingi muutus sündis pikkamisi Raiharani südamega. Mingit imelikku sündis. See uus lapsuke hakkas agaralt ümber roomama ning üle läve ronima. Ta ilmutas sama naljakat tarkust, kui äkki kadus. Ta hääli, ta naeru ja nutu kõla, ta liigutused sarnanesid väikese käskija omile. Mõnikord, kui Raiharan ta kisa kuulis, hakkas ta süda äkki metsikult põksuma ja talle näis, kui karjaks ta väike käskija kuskil tundmatul surmamaal, sest et ta oma Han-na kaotanud oli.

Phailma (nimi, mis Raiharani õde allesündinule andis) hakkas varsti kõnelema. Ta õppis lapselikult ba-ba ja ma-ma ütlemata. Kui Raiharan neid tuttavaid häälitsemisi kuulis, selgus talle äkki saladus. Väike käskija ei suutnud oma Han-na mõjust pääseda ning oli sellepärast jälle sündinud tema majas.

Ta veendus selles ikka enam ja enam. Esiteks: Uus lapsuke oli varsti peale väikese käskija surma sündinud. Teiseks: Raiharani naine poleks iial enam võinud keskmistes eluaastates poega sünnitada. Kolmandaks: Uus laps jooksis paterdades ja hüüdis ba-ba ja ma-ma. Ei puudunud ka ühtki märki, mis tulevast kohtunikku poleks ennustanud.

Seal tuli äkki Raiharanile ema meeltheitev süüdistus meele. „Ah,“ ütles ta norutades, ema südamele oli õigus. Ta teadis, et ma lapse varastanud olin.“ Kord jõudes sellele otsusele oli ta nüüd täis kahetsust oma endise hoolimatuse üle. Ta andus nüüd ihu-hingega uuele lapsele ja sai ta ohvrimeelsemaks hoidjaks. Ta hakkas teda kasvatama, kui oleks ta mõne rikkamehe poeg. Ta ostis sõiduvankri, kollase

atlaskuuekese ja kullaga tilkitud mütsi. Ta sulatas oma surnud naise ehted ja tegi kuld käe- ja jalavõrud. Ta keelas last kellegagi naabrusest mängimast ja oli ise ta ainuke saatja päeval kui öösel. Kui lapsest poisike kasvas, oli ta nii ära hellitatud ning käis sarnases rüüs, et külalapsed teda „Teie Kõrgus“ nimetama harjusid ja ta üle naersid, ning vanad pidasid Raiharani küllalt ebamõõdukaks lapse suhtes.

Viimaks saabus aeg poisil kooli minna. Raiharan müüs oma väikese maalapikese ja läks Kalkutasse. Seal leidis ta suurte raskustega teenrikoha ja saatis Phailma kooli. Ta ei hoidunud mingi vaeva eest teda parima hariduse, parimate riiete, parima ülespidamise osaks saada lasta. Selle aja sees elas ta ise mitte muust kui peotäiest riisist, ja salajas rääkis ta enesele: „Ah, mu väike käskija, mu armas väike käskija, sa armastasid mind nii väga, et sa tagasi pöörsid mu maija! Sa ei pea iial hoolimatuse all kannatama.“

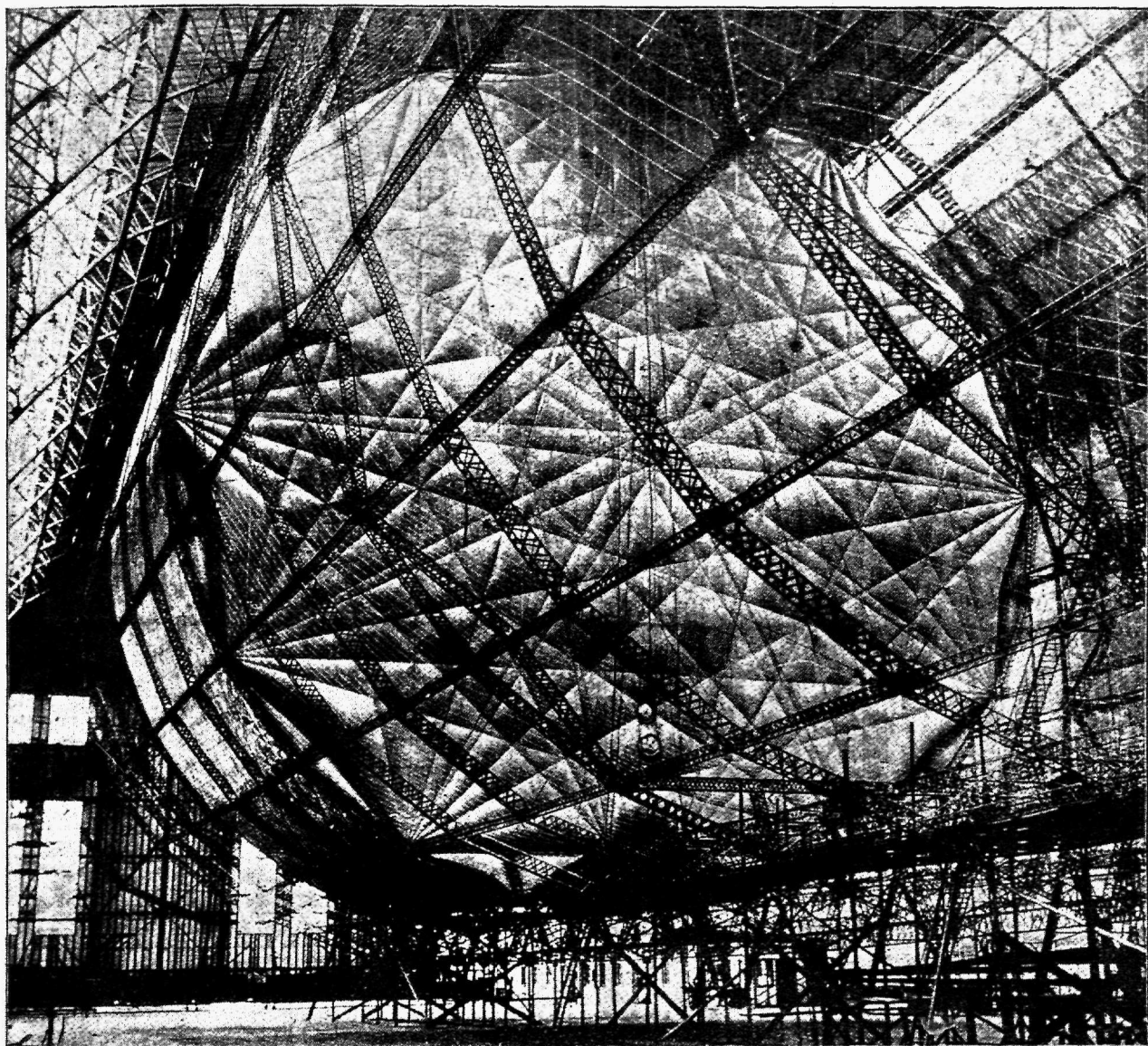
Kaksteist aastat möödus sel kombel. Poiss võis hästi lugeda ja kirjutada. Ta oli lõbus ja terve ning kena. Raiharan hoolitses suure hooliga ta välimuse eest ning oli iseäranis tähelepanelik ta juuste kammimises. Poisil olid kalduvused luksusele ja loopis raha välja lõbu pärast. Ta ei saanud iial Raiharani kui isa peale vaadata, sest et see, ehk küll isalik oma poolehoidus, teenrina end ülal pidas. Suurim viga oli see, et Raiharan kõigi eest salajas hoidis, et ta ise lapse isa oli.

Õpiasutuse, kus Phailma pangionis oli, kasvandikud tundsid lõbu Raiharani maakommete üle, ja ma pean tunnistama, et Phailma oma isa seljataga nendega ühes naljatas. Aga oma südame põhjas armastasid kõik kasvandikud julget ja õrna vanameest, ning ka Phailmale oli ta väga armas. Aga kuis öeldud, ta armastas teda mingi ülalt-alla-vaatamisega.

Raiharan sai vanemaks ja vanemaks ja ta leivaisa polnud tihti ta'ga rahul tegemata jäänud töö pärast. Ta oli poisi pärast enese hooletusse jätnud ning selle läbi kehaliselt nõrgaks jäänud ja ei saanud oma tööga enam hästi hakkama. Ta unustas sageli ja ta mõistus nürines ja nõrgenes. Kuid ta leivaisa nõudis eeskujulikkust teenrikohuste täitmist ja ei kannatanud ühtki vabandust. Raha, mis ta oma maalapi müügist saanud, oli otsas. Poiss nurises järjest oma riiete üle ja nõudis rohkem raha.

III.

Raiharan jõudis otsusele. Ta andis koha, kus ta teenrina töötas, käest, jättis Phailmale natuke raha ja ütles: „Mul on kodus külas paar asjataalitust õiendada ja olen varsti tagasi.“

Õhulaeva metallne „luustik“.

See õhulaev ehk „zeppelin“ ehitatakse Saksamaal, Friedrichshafenis Ameerika jaoks ja ta sõidab valmissaamise järele üle Atlandi ookeani.

Ta läks kohe teele Barasetti, kus Anukul kohtunikuks oli. Anukuli naine oli ikka veel kurbusest murtud. Tal polnud ühtki teist last.

Ühel päeval puhkas Anukul pika väsitava päevatöö järele. Ta naine ostis just võrratu hinna eest kelleltki kerjuselt rohtu, milles öeldi peituvat lapse sündimine. Tervitavat häält kuuldus õues. Anukul läks välja, et vaadata, kes seal on. Oli Raiharan. Anukuli süda pehmenes, kui ta oma vana teenrit nägi. Ta küsis talt palju ja pakkus talle jälle oma juure teenistuskoha. Raiharan naeratles ja ütles kui vastuseks: „Tahaksin oma käskijannat näha.“

Anukul läks Raiharaniga maija, kus käski-

janna teda nii soojalt vastu ei võtnud kui ta vana herra. Raiharan ei pannud seda kui tähelegi, vaid koostas käed ja rääkis: „See polnud Padma, kes teie lapse varastas. Mina olin see.“

Anukul hüüdis vahele: „Suur Jumal! Aah! Mis — kus ta on?“

Raiharan vastas: „Ta on minu juures. Ülehomme toon ta teile.“

Oli pühapäev. Sel päeval polnud kohtuistungit. Mõlemad abikaasad vahtisid tänavale ootuses vara hommikust saadik, kas Raiharan tuleb. Kell kümme tuli ta, Phailma käekõrval.

Anukuli naine haaras sõnalausumata poisi

sülle ja metsikus ärrituses — vahel nuttes, vahel naerdes — kallistas teda, suudles ta juukseid ja otsaesist ja puuris ta näkku oma näljaste ahnete silmadega. Poiss nägi väga kena välja ja oli riietatud kui herraste poeg. Anukuli süda kees üle järsust õrnusest.

Sellegipoolest küsis kohtunik temas: „Oon sul mingid tõendusid?“

Raiharan ütles: „Kuis võib mingit tõendust sarnasel teol olla? Jumal ükski teab, et ma teie lapse varastas ja ei keegi muu maailmas.“

Kui Anukul nägi, kuis ta naine poisi küljes rippus, näis talle tähtsusetu olevat tõenduste järele küsida. Oleks targem uskuda. Ja siis — kust peaks nii vana mees kui Raiharan sarnase poisi võtnud olema! Ja mispärast peaks ta truu teener teda peema mitte millegi pärast?

„Aga,“ lisas ta valjult, „Raiharan, sa ei või siia jääda.“

„Kuhu pean ma minema, käskija?“ küsis Raiharan lämmatatud häälel ja koostas ikäed: „ma olen vana. Kes võtab vana mehe veel teenistusse?“

Käskijanna vastas: „Las ta jääb. Mu laps rõõmustaks. Ma annan talle andeks.“

Kuid Anukuli kohtuniku südame tunnustus ei tahtnud seda lubada. „Ei,“ vastas ta, „talle ei või seda andeks anda, mis ta teinud.“

Raiharan heitis põrandale ja haaras Anukuli

jalge ümbert kinni. „Käskija,“ karjus ta, „luba mind jääda. See polnud mina, kes seda tegi, see oli Jumal.“

Anukuli südame tunnustuse pihta koputati veel enam kui enne, kus Raiharan katsus nüüd süüd Jumala peale veeretada. „Ei,“ ütles ta, „ma ei või seda lubada. Ma ei saa sind kunagi usaldada. Sa oled mind petnud.“

Raiharan tõusis üles ja ütles: „See polnud mina, kes seda tegi.“

„Kes see siis oli?“ küsis Anukul.

Raiharan vastas: „See oli mu saatus.“

Agaga ei keegi haritud inimene võinud seda vabandusena võtta. Anukul jäi painedumata.

Kui Phailma nägi, et ta rikka kohtuniku poeg oli ja mitte Raiharani, oli ta esiteks vihane, sest ta mõtles, et teda kogu aeg ta sündimisõiguses petetud. Aga kui ta Raiharani nii viletsana nägi, ütles ta suurmeelselt oma isale: „Isa, anna talle andeks. Kui sa teda just meie juures elada ei luba, siis anna talle väike summa igas kuus.“

Kui Raiharan seda kuulis, ei rääkinud ta enam sõnagi. Ta vaatas viimast korda oma poja peale, kummardus endiste herrade ees. Siis läks ta välja ja kadus maailma lugematu rahvahulga sekka.

Kuu lõpul saatis Anukul talle veidi raha külla. Aga raha tuli tagasi. Seal polnud ühtki Raiharani-nimelist.

VÄHK.

Arstiteadusline veste. Dr. H. NORMANN.

Iga praktiline arst, kel nõrkem tegemist inimestega, olgu see meil Eestis ehk mujal välismail, võib tõendada, et vähjahaigust ette tuleb võrdlemisi sageli, nii lüüa kui ka maarahva seas.

Vähja juhtumisi on tuntud juba ammust ajast, vast isegi arstiteaduse algpäevist saadik ja nii pole siis ka ime, et vähjahaiguse probleem teadlasi on huvitanud juba aastasadade jooksul. Palju on tööd ära tehtud vähja tundmaõppimiseks, palju veel teha tööd ja ka meie päevil on rida teadlasi pühendanud oma elutöö vähjaprobleemi lahendamisele. Mis tagajärgi nende uurimused annavad, näitab küll alles tulevik.

Kuid mis on siis õieti vähk? See on pahaloomuline kasvaja, mis tekkida võib pea igas inimkeha elundis ja seal arenema hakata kogu organismi kahjuks.

Pole kahtlust, et inimese kehas ette tulevad mitmed koed, muuseas ka katekude, olgu see lame- ehk tulpkude, ja kõitkude. Kuna kõitkudegi võib anda pahaloomulisi kasvajaid, niinimetatud sarkoome, areneb vähk alati kate-

koest. Sellejuures kasvab katekude nii jõud- sasti, et kõitkude oma arenemises lõpuks päris maha jääb ja ainult ehk etendab veel tuntud toe osa. Huvitav on, et vähk oma arene- miskohast ümbrusse kasvab vaheta kõitena, mis muutuvad harulisteks nagu puujuured ja moodustavad lõppude lõppeks tiheda võrgu. Niisugust kasvu nimetatakse infiltrerivaks. Ta on iseloomustav vähjale.

Vähja kuju võib olla väga mitmesugune, olenedes sellest, kas ta areneb inimkeha vabal pinnal ehk mõnes sisemises elundis. Kasvab, näiteks, vähk kusagil elundi sügavuses, võib tal olla enam-vähem ümarik kuju, kuna ainult ääred ulatavad infiltrerivalt teistesse koe- desse; kasvab ta aga vaba pinna — naha ehk limanaha — all, tõstab ta viimased üles ja ava- neb lõpuks silmale kui konarline, koorikuga kaetud pind ehk lahtise nekrotiseeritud haava- vana. Ent ka sarnastel juhtumistel on näha äärtel infiltrerivat vähja kasvu.

On mõni kirjeldataud vähjasõlmedest läbi lõigatud, tekib pigistades selle pinnale sageli

valkjast vedelik, mis koosneb katekude rakukestest ja piimale väga sarnane. Seda vedelikku nimetatakse vähjapiimaks.

Nagu juba tähendatud, kasvab vähk infiltreerivalt oma „juurtega“ kasvajat ümbritsevasse koesse, takistab selle kasvu ja hävitab ta lõpuks. Sarnase saatuse osaliseks saab iga ikude: lihased, ergud, isegi luu ja krõmpsluu ei suuda vähja kasvamisele vastu panna.

Sageli tungivad vähja „juured“ ka veresoontesse ja mahlateedesse. Siin saavad tükkikesed lahti kistud ning edasi kantud vere ja mahlaga. Lühikese rändamise järele jäävad nad meatama mahlanäärmetes ehk sisemistes elundites ja hakkavad uuesti kasvama. Sel teel tekivad teisejärgulised vähjakasvajad, niinimetatud metastaasid, vahel uskumata suurel arvul. Iseäranis tihti tuleb ette sarnaseid metastaase maksas ja kontides, harvemini kõhukelmes ja mujal.

Kuid vähjal on ka veel mürgilisi omadusi. Lagunevas vähjakoos tekib rohkesti mürgilisi oluseid, millega liituvad veel mitmesuguste bakteriate ja kasvaja ainete vahetuse mürgid, mis satuvad kõik kehasse, vähendavad üldist keha vastupidavuse jõudu ja aitavad kaasa tema kiirele kõdunemisele.

Vähja tekkimise põhjused pole veel küllalt selged. Paistab siiski kindel olevat, et paljudel juhtumistel suurt osa etendab päranduvus*), kuna eriajakirjanduses kirjeldatud on niinimetatud „vähjaperekondi“, kus pea igas põlves leidub haiguse nähtusi.

Vähjahaiguse tekkimises on süüdistatud põletikprotsesse, kõiksugu juhuslisi vigastusi, arenemisvigu. Viimasel ajal on Ribbert arvamist avaldanud, et vähjatekkimises küll arenemisvead süüdi, kuid need ei olene mitte välistest põhjustest, vaid idurakkude ebakordsusest. Kuid olgu vähjapõhjuseks mis on, lõpuks jääb siin öelda ikka veel tulevikule.

Oleks huvitav veel juure lisada, et võrdlemisi sageli vähki nähtud on inimeste juures, kel rohkesti tõrvaga tegemist, korstnapühkijatel näo mõju all, piibumeestel — huulel ja suus.

Kõige sagedamini tuleb vähki ette maos, umbes ühel kolmandikul kindlaks tehtud juhtumistest. Selle juures asub ta harilikult maovärvavas (maolukutis) ehk väikesel kõverusel. Arenemiskohaks on ikka mao limanaha näärmed ehk selle katekude. Sooltes tekib vähk juba vähe harvemini, kuid ka nende juhtumistega tuleb arvestada. Edasi näeme vähki kõhunäärmes, huultel, põies ja teistes elundites, kuid mitte nii sageli.

Mis vanadusse puutub, siis tekib vähk

Ameerika iludusjumalanna (Venus) Dorothy Knapp, sai suurel iludusvõistlusel esimese auhinna.

harilikult ikka vanemas eas, nii umbes 40 ja 50 eluaasta vahel, ehk veel hiljem, kuid kirjeldatud on vähjajuhtumisi ka palju noortematel inimestel, Strümpelli järele isegi 22—25 eluaasta ümber.

Sugu nähtavasti ei etenda osa, kuna vähki sama tihti meeste kui ka naiste juures leidub, ainult huultevähk paistab meeste juures tihem olevat (piibusuitsetajad!).

Veel tahaks riivata lühidalt maovähja kui kõige sagedamini ettetuleva kuju ilmeid. Need

*) Vaata „Agu“ nr. 31 — 1924: „Kas on vähjahaigus pärandatav?“

poole algusel sugugi iseloomustavad. Haigel puudub söögiisu, kusjuures temal iseäranis vastumeelt lihatoitud, peale söögi tekivad kõhus valud, keel on kaetud valge korruga, kuigi mitte igakord. Tihti on kõhus teatud rõhumise tunne, ilmuvad rõhatused. Oksendamist näeb sageli, võib aga ka puududa, vahel leidub oksendatud massides verd, mille tõttu need pruunid. Hili-sematel haiguse ajajärkudel on kasvaja tunda isegi läbi kõhu seinte. Haige muutub kõhne-maks, naha värv läheb kahvatuks.

Muidugi ei käi selle kirjutuse raamidesse ära märkida kõiki vähja ilmeid, kuna neid õigelt ära kasutada saab ainult arst, kellel ka võimalus ette võtta veel kõiksugu eriuurimusi haiguse kindlakstegemiseks. Olgu siiski ehk tähenda-tud, et kehasoojus normaalseks jääda võib, kui-gi teatud kõikumised harilikuks nähtuseks.

Enam-vähem iseloomustav maovähjale on ka, et maomahlas vaba soolahape puudub, kuna piimahapet, mis normaaloludes maos puudub, olemas. Lõppeks oleks soovitav igal juhtu-misel ka röntgeni kiirtega läbivaatust mitte unustada.

Mis teiste elundite vähjasse puutub, siis viiks liig kaugele siin peatada üksikasjaliselt, seda enam, et otsustada antud juhtumisel, kas on vähjaga tegemist ehk mitte, saab ikkagi ai-nult arst.

Võiks ehk veel tähendada, et vä h k i s e e n e s e s t k u n a g i e i p a r a n e j a i k k a a r s t i - a b i t a r v i t a b .

Kui nüüd lõppeks vähja arstimise juure üle minna, siis peab kohe ütleva, et rohtudel siin igasugune tervendav mõju puudub ja haigele abi anda võimalik on ainult operatsiooni, lõikuse, teel. Läheb korda täiesti eemaldada kasvajat, võib üsna rahul olla tagajärgedega. Jääb aga kasvajast mõni osa kehasse, hakkab uus vähk arenema. Sellepärast on tähtis lõigata võima-likult vara, ajal, kus vähja infiltreeriv kasv veel pole laialdane, ja seda peaksid ka haiged silmas pidama ja mitte tarvilikku lõikust edasi lük-kama. Kahjuks tulevad aga haiged enamalt jaolt arsti juure nii hilja, et ka operatiivset abi enam võimalik pole pakkuda.

Viimasel ajal on katsutud ka teisel teel vähki arstida. Mõnda välja arvamisest (Kupfer-berg), et vähja ravitsemise abinõud peavad kas takistama katekoe kasvamist ehk arenda-ma ja kasvatama kõitkude, ehk jälle esile kut-suma veres kaitseõlluseid, mis astuvad vähja-mürkidega võitlusesse, olgu et meie põletame sööbuvate ainetega vähjapinda ehk vigastame kasvajat röntgeni või raadiumi kiirtega, ehk jälle viime teatud aineid veresse.

Huvitavaid, eriajakirjanduses avaldatud kat-seid tegi prof. Kupferberg Mainzis. Ta tarvitas raadiumiga lähedases suguluses seisva keemilise algaine thoriumi tuletist radiotho-rium'i, millest tuntakse kaks soola: üks neut-sulab, kuna teine ei sula. Sulamata soola otsustaski tarvitada Kupferberg oma kat-seteks teatud määral ja teatud kõvaduses rohu-piima ehk emulsiooni kujul. Sarnast emulsiooni pritsis ta hiirtele, kel kunstilikult vähk oli esile kutsutud.*) Tagajärjed said üllatavad: vähja-kude hakkas kokku tõmbuma ja 6—10 nädala pärast oli kasvaja pea kadunud. Igasugused kõrvalnähtused selle juures puudusid. Muidugi pole neid katseid veel inimeste juures ette võetud.

Ka röntgeni ja raadiumi kiirtega, mis vii-masel ajal laialt tarvitusele võetud, iseäranis juhtumistel, kus hiljaks jäänud lõikus, katsu-takse vigastada vähjakude ja takistada selle arenemist. Et nendel kiirtel kasvaja peale hä-vitav mõju, näib küll kindel olevat.

Arstimise tagajärjed on seni rõõmustavad olnud, kuigi lõppotsus öelda jääb tulevikule.

Kiirtega ravitsemine on praegu veel õige kulukas ja nõuab eraldi sisseseadet ja eri, sel alal õpetatud, personaali.

Meil Eestis on olemas sarnane kiirtega ravitsemiseks sisseseatud, igapidi ajakõrgusel seisev röntgeni kabinett Tartu ülikooli naistekliinikus, kus ka rohkesti abitarvitajaid käib ravitsemisel.

Jääb ainult loota, et tulevik veel enam sel-gust toob vähjahaiguse probleemisse ja arst-konnale võimaluse annab edukalt ja võidurik-kalt selle vägeva inimsöö vaenlase vastu võidelda ja teda viimaks hävitada...

MUST HOBUNE.

V. ROPSHINI (B. SAVINKOV) jutustus. Vene keelest J. R.

2

13. novembril.

Mäletan, et ma Olgaga juhuslikult tutta-vaks sain. Ma läksin mööda Petrovski parki. Oli üks neist lonkajaist päevist, kui ülearune

mälestus meid rahutuks teeb ja „kurbi ridu“ võimatu on kustutada. Muile tuli neiu vastu. Ta küsis teed. Meie käisime kaua kõrvuti. Mina vaikisin. Vaikisin sellepärast, et oma sü-

*) Katsed on näidanud, et kui hiirte nahka tõr-vaga määrada ehk teisiti füüsiliselt või keemiliselt

naha peale mõjuda, sarnastel kohtadel vähk arenema hakkab.

dame rahutust kartsin. Aga siis. . . Siis kumardusin ma ja võtsin tema käest kinni. Tema aga vaatas mulle usaldavalt ja nii kindlasti otse silmi, et mul piinlik hakkas. Ma läksin segaseks ja selles meeleolus (tekis armastus.

14. novembril.

Siht. Metsatee. Ümberringi tihe, paks mets. Ei kriiksu kuusk, ei ragise mädanenud oks, ei kuulda raagude langemist. Hobused hirnuvad tasakesi, heledasti ja ühetasaselt kostavad sadade kapjade löögid. Harva tõmbab Fedja paberossi süüdates tikust tuld, harva hüüan ma poole häälega: „Pool sammü pahemale poole. . . pool sammü paremale poole. . . Ja rühmade ülemad kordavad minu komandot. Nii ratsutame juba hommikust saadik, esimene ulaani polk. Läheme Beresina pole.

Mustjasrohelistes kuused harvenevad. Meie ees on lai roostetanud soo. Siin-seal okkalise rohu seas punavad veel palukad. Eemal on kari. Lehmad möögivad. Katkise kasukaga karjane vaatab tuimalt meile järele.

„Kust te olete?“

„Buhtshast.“

„Kas Buhtshas punaseid on?“

„Võib olla, et ka on. . .“

„Kas palju?“

„Võib olla, et ka palju. . .“

Ta võtab kübara peast ja kratsib laisalt kukalt. Temale on ükskõik — valged või punased, tsaar või meie, või ka kommunistid. Temale on kõik võõrad, kutsumatud külalised. Ta on metsas sündinud ja sureb ka metsas. Fedja ähvardab teda naljapäraselt nagaikaga:

„Käi minema, metslane.“

15. novembril.

Buhtshas ei olnud punaseid. Ma käsin rahva kokku koguda; kiriku juure kogub umbes viissada meest, palju naisi ja veel enam poisikesi. Ma katsun neile seletada, kes meie oleme ja mispäraselt meie sõdime. Nad kuulasid mind tähelepanelikult, aga pahaselt. Ma sain aru, et nad mind ei usu: nende silmis olin mina isand. Ja kui ma siis maast rääkima hakkasin, katkestas mind mitu häält:

„Aga miks on kindralid teie juures?“

„Ja miks on mõisnikud teie juures?“

„Ja miks te kütitud eest ei maksa?“

Mis ma võisin vastata? Selja taga on meist tõesti tsaari kindralid. Ja mõisnikud roomavad kui kaanid neile järele. Sõjaväes aga varastatakse.

Mind päästis Jegorov piinlikust seisukorrast; ta tungis rahva hulgast läbi suur, halli habemega, lahkusulistest papi moodi ja müristas oma kõverat sõrme näidates:

„Mis see on? Kurk või sõrm? Sõrm. . . Aga kes olen mina? Kas talupoeg või mõisnik? Talupoeg. . . Mis te seal siis posisete? Võtke, lapsed, püssid! Ja tapke neid saadanaid. Tapke neid neetuid saadanaid, komissare ja isandaid!.. Nad on küllalt meie üle valitsenud! . . . Kas ma õieti räägin? . . .“

„Löö risti ette, et isandate vastu oled.“

Jegorov võtab kübara peast ja lööb kiriku poole risti ette.

„Kas paberi võid kirjutada?“

„Võin.“

„Kas pitsati võid alla ka lüüa?“

„Võin.“

Rahvahulk käratses. Iseäranis ägedad olid naised. Ma ei jõudnud lõppu oodata ja läksin koju. Aga õhtul teatas mulle Fedja, et küla seitse vabatahtlikku annab. Seda teatades jäi ta uksele seisma.

„See asi ei kõlba kuhugi, herra polkovnik.“

„Mispäras?“

„Need mehed jooksevad ära. Kas nad võivadki seda tegemata jätta? Jegorov valetas: ei tea, mis eest sõdime.“

17. novembril.

Metsas ja väljal, õhtul, öösel ja päeval ei jäta mind torkiv mõte Olgast maha. Jalaraud kõliseb jalaraua vastu, „Tuvikene“ tahaks joosta, komistab ja astub pehmelt, minu silme ette aga kerkib Olga. Sinised silmad läigivad, ruuged juuksed langevad salkudes alla. Ta mängib naerdes viimast-paari. Viimast-paari. . . Missugune naiivne, igavesti unustatud sõna. . . Kus on Olga? Kas vangimajas? Või Liubjanka keldrites? Või joobnud komissari käte vahel?.. Ma ei või, ma ei julge mõelda. Tuli põletab mu nägu ja silmade ees läheb kirjuks.

18. novembril.

Beresina on kinni külmanud. Sätendab kõlisev, sinakas jää. Ülalpool on laiad veelaid, ja — kohisevad ja kiired joad. „Tuvikene“ laskub itagumistele jalgadele ja läheb nõnda äkilist kallast mööda alla. Vee ääre jõudes nuusutab ta õhku ja taganeb kartlikult tagasi. Ma tõstan piitsa üles. Ta norskab ja teeb äkilise hüppe.

Teisele, luhakaldale jõudes vaatan ma tagasi. Rõõmsa reana tuleb polk üle iõe. Ulaanid on kollastes mütsides, hallid sinelid ulatuvad kannusteni ja püssid on selja taga: ettevaatlikult toovad nad rautamata hobuseid jää mööda. Ees käib signalist Baraboshka, seesama, keda ma Shguni asjas tunnustajana kuulasin. Tema hobune kukub põlvil ja rabeleb abitult jää peal, aga Baraboshka naerab kui hull. Naeran ka mina. Ma ei tea isegi, mis üle

ma naeran. Aga hommik on nii puhas, külm õhk nii läbipaistev, ärganud jõgi nii paljukõnelev, hobused nii erkisid ja mehed nii sõbralikud, et ma kui poisike elust rõõmu tunnen. Tahan elada, ei midagi mõelda, ei midagi teada ega mäletada.

Polk kogub luha peale kokku. Ma sean ta ritta. Kostab muretu laul. Ulaanid laulavad „Oljegi“.

19. novembril.

Fedja annab mulle binokli.

„Seal nad on, herra polkovnik.“

Ma näen: sinises udus liiguvad varjud. Neid on palju. Nad liiguvad Bobruiski tee poole. Need on purased. Kas nad tõesti meid oma inimesteks peavad?

„Tormi joosta!“

Tuul lõikas huludes mulle näkku. „Tuvike“ tõmbus pingule ja viskus ettepoole. Ma kummardusin sadulale ja tõmbasin mõõga välja. Paremal ja pahemal pool on sage kabjaplagin, lühikesed karjatused ja paugud. — või on need piitsalöögid? Nagu unes välgatab Jegorov minu eest mööda. Vuhisev mõögatera, keegi ohkab ja langeb maha. . .

Ma ärkasin, kui võitlus lõppenud oli. Kui ma meelemärgusele tulin, nägin ma, et kaugel metsa poole mööda künatud ja külmanud maad jooksis komistades keegi. Ta jooksis ilma piisita, kätega kukalt varjates. Tema järele kihutas, raskelt traavides, üks meie ulaan. Tundsin rühmitulema Sherebtsovi ära. Andsin „Tuvikesele“ kannuseid ja kihutasin järele.

Jõudsin metsa ääres nende lähedale. Välgatas mõök ja tegi õhus sõõri. Punaväelane kummardus maha ja kargas kuusepõõsasse. Ma vaatasin teda, seda Vene inimest, seda punase tähega kiivris talupoega ja mind valdas arusaamatu tunne. Ma hüüdsin:

„Lase käsi alla!“

Sherebtsov pööris vihaga kõige kehaga minu poole:

„Lase alla! Aga sina. . . Sina, puupea, itule mulle järele. . .“

Punaväelane ei saanud esiti aru. Siis tõstis ta kohkunult silmad üles. Lõi risti ette ja ütles kogeldes, jälle risti ette lüües, karmesti ja segaselt:

„Täna. . . Täna selle eest. . . Täna tõsiselt selle eest.“

20. novembril.

„Sina ei pea mitte tapma!“ Kunagi löid need sõnad nagu piik minu südamesse. Nüüd tunduvad nad mulle valena. „Sina ei pea mitte tapma“, aga kõik ümberringi tapavad. Voolab „kuremarja sahv“ ja ulatub juba hobuste val-

jasteni. Inimene elab ja hingab tapmisest, hulgub verises udus ja sureb sealsamas. Metsloom tapab, kui nälg teda vaevab, inimene tapab väsimuse, laiskuse ja igavuse pärast. Niisugune on elu. Niisugune on ta ürgloomise järele, meie ei ole teda niisuguseks teinud ja meie tahtmise läbi ei saa seda muuta. Misjaoks siis kahetsus? Kas selleks, et inimesed, kes kunagi ei julge tappa ja värisevad oma surma ees, võiksid tühje sõnu teha pühadest käskudest? Misugune jumalateotamise balagan!

21. novembril.

Meie läheme võideldes edasi. Eile jooksisime kaks korda tormi. Esimese eskadroni komander sai haavata, on veel kümme inimest haavatud ja signalist Baraboshka sai surma. Tema oli ka maatamees, sealt kust Jegorovski, vihane kommunistide vastane. Ta oli alati rahul, kui midagi süüa ei olnud, isegi siis, kui inimesed väsimuse pärast sadulates tukkusid.

„On sul raske, Baraboshka?“

„Mitte sugugi, mis meil, skopskitel, viga!“

Külasse jäi tal isa, vali ja jumalakartlik talupoeg. Isa käskiski teda vabatahtlikuks minna.

Meie matsime Baraboshka metsa maha. Ulaanid laulsid karmesti „Igavest mälestust“ ja panid hauale kasepuust risti. Kui viimane savitükk kirstule langes, ütles Fedja kulme kortsutades:

„Elas patuselt ja suri naljakalt.“

„Kuidas naljakalt, Fedja?“

„Ta ei surnud ju võõra, vaid Vene kuuli läbi.“

22. novembril.

Öösel äratas mind Fedja üles.

„Tõuske üles, herra polkovnik! Tõuske üles!“

„Mis seal on?“

„Karjutakse juba hurraa, herra polkovnik.“

Ma ei usu õistesse pealetungimistesse. Aga ei ole midagi teha, panen riidesse. Uulitsal on pime, ei ole midagi näha. Linna ääres ragisevad kangekaelsest kuulipildujad. Ühtki häält ei ole kuulda. Ma küsin: „Kes karjub hurraa?“

„Eksisin, herra polkovnik.“

Fedja ei ole pelgur, aga ta ei ole parem kui pelgur. Tal on rikutud ettekujutus. Ta näeb ikka seda, mida ei ole. Kas ta märkab seda, mis on? Tal on häbi. Ta ütleb:

„Juba kella üheteistkümnest saadik tungivad peale.“

Las tungivad. Ma lähen „Tuvikest“ vaatama. Ta tundis minu ära ja pööris pea minu poole, — pimedas läigatab tema silm. Ma silitan tema rinda ja painduvat kaela. Ta nurub

suhkrut ja otsib palavate huultega minu pihku. Aga suhkrut ei ole. Ikka veel ragisevad kuulipildujad. Minu selja taga ohkab alandlikult Fedja.

24. novembril.

Kas see on kellegi sõda? Punased annavad alla peaaegu võitluseta. Eile võtsime patarei — neli suurtükki, täna kaks jalaväepolk. Fedja kiitleb: „Nii võtame ka nende staabi paljaste kätega vangi.“ Jegorov peatab teda: „Ära lora; Jumala tahtmine... Mõtle iseenese peale. Et sind vangi ei võetaks.“ Aga ma olen rahulik: Fedjat ei võeta vangi.

On külm. Tuul puhub. Tuisk mässab ja hulub. Wrede on vangid väljale ritta seadnud. Ta kamandab: „Seiske!“

Kahelksasada sõjaväevormis talumeest vahivad mulle näkku. Kõigil on pingul ja usaldamatu pilk. Nad külmetavad, hoiavad käed kõrval ja valmistuvad surma vastu. Fedja küsib: „Kas käsete maha lasta?“

„Ei, kedagi ei tule maha lasta.“

Ma panin ette neile, kes soovivad Bobruiskisse tagasi minna, kes soovivad meie juure astuda. Ja ma ütlesin, et igaiüks võib koju minna.

Nad ei saanud aru. Tuiskas lund, sulas ja tilkus krae vahele. Ma tulin ära. Nad jäid ikka veel ootama. Mis nad ootasid? Kas mahalaskmist?

25. novembril.

Ma saatsin vangide juure Jegorovi ja Buhsha talumehi. Ma ei tea, millest nad rääkisid. Vist jälle mõisnikkudest, maast, küütidest ja kindralitest. Aga õhtuks oli meil uus vabatahtlikkude polk — 1. partisani jalaväepolk. Ja nüüd on minus metsik tahe võidelda. Võidelda, kui ka võitu loota ei ole.

26. novembril.

Mina armastan Olgat. Kas Olga mind ka armastab? Esimest korda tekib minus see küsimus. Seal, Moskvas, ei kahelnud ma, et ta mind armastab. Kes naistest jõuab armastuse vastu seista? Keda naistest ei piinaks ega erutaks kirg? Kelle süda kannatab välja enast tappa kahevõitlusest?... Aga nüüd ei ole meie vahel sügavik; vaid selle kaev. Viletuste, rahutuste, õnnetuste ja kaotuste kaev. Mitte vangikoda ega Ljubjanka keldrid ei ole hirmsad. Ma põletan vangikoja maha ja lasen Ljubjanka õhku... Hirmus on elu, millest keegi osa ei võta.

27. novembril.

Ma kirjutasin paberilehekesele: „Bobruiski garnisoni ülemale. Käsin teid viibimata lin-

na alla anda. Selle käsu täitmatajätmisel poon teid üles. Mikashevitchi küla. Allkiri.“ Selle lehekese andsin ülejoosikule. Noor soldat kiivris naeratab ja peidab lehekese käsesse.

„Muud midagi, seltsimees?“

„Mitte midagi.“

„Jääge õnnelikuks, seltsimees!“

Temale olen ma „seltsimees“? Mitte aga „herra polkovnik“, veel vähem „Teie aulikus“. Wrede ei tunnusta neid „kommunistlisi uuendusi“. Ta ei suuda aru saada, et ta armugi enam keisri majasteedi ihu-husaar ei ole, vaid samasugune vabatahtlik kui Fedja. „Selt-

Peeter Veizenberg,

ärkamisaja tegelane Peterburis, „Laksi Tõnise“ Iuuletaja Johann Veizenbergi vend ja kunstnik Aug. Veizenbergi onupoeg. Oli Vene mereväeohvitser, lahkus teenistusest haiguse pärast. Võttis senaator Mannasseini revideerimisest osa, C. R. Jakobsoni matusel oli Peeterburi Eesti seltside saadik, töötas vähe aega „Linda“ seltsis, kuid lahkus, kui inimeste ja oludega tutvunes. Hiljem oli rentmeister Poolamaal. Teenis Tallinna Krediitpangas ja rahaministeriumis. Suri Tallinnas 25. aug. s. a. 70 a. vanuselt ja jõudis oma pikalt rändamiselt ja ümber-ilma reisilt oma vanemate kõrvale Kanepi surnuaiale. Tema poeg teenib ohvitserina Eesti mereväes.

simees“ on temale haavav. Minule on ükskõik: kui aga Bobruisk alla annaks, et ma jälle ühe sammu, kas või petliku sammu Moskvale läheneksin... Mind on oodata kästud. Seda pahem. Homme tungime peale.

28. novembril.

Terve päev kestis võitlus. Suurtükid mürisid, granaadid lõhkesid maad üles pildudes,

shrapnell tärises ja sulas taevasimas. Ma vaatasin pikksilma läbi, kuidas eemal küngetel kaskede taga inimesed jooksid ja meie tule all maha langesid. Mitte inimesed, vaid mängusoldatid. Mängumööök, mängutikk, mängupüss, mängupliiats; mänguplahvatus, nagu naberossi suits. Kui me künka ära võtsime, vedelesid läinudaastasel heinal mütsid, ranitsad, sinelid. Fedja tõstis ühe, mis ohvitseri oma olnud ja seestpoolt karvanahaga kaetud, üles. See oli verega määritud. Ta puhastas seda noaga ja pani siis selga. Ulaamid külmetavad ja on Fedja peale kadedad; „käsutäitjate“ käsi käib alati hästi. Aga itäna ei ole ulaanidelgi viga: kõik on söönud ja hobustel on kaeru.

29. novembril.

Meie läksime Bobruiskisse õhtul ehaajal. Ümarik, verine päike oli looja läinud. Kõledatel uulitsatel ei olnud ühtki hinge. Laudadega kinnilöödud majad mustasid ja vabrikute korstnad olid püsti kui nõelad. Peaplatsil nõõri küljes rippus kaks vihmast leotatud pilti: Lenin ja Trotski. Jegorov raius mõõgaga nõõri katki.

Meie olime võitnud. Aga mul ei olnud rõõmu, tundud joovastust. Venelased olid venelasi võitnud. Seinal rippus proklamatsioon, ma tõmbasin selle maha. Selles oli meid nimetatud rõõvliteks ja bandiitideks. Ma küsisin eneselt: kas võitleb vend venna vastu või kirj kirbu vastu?

(Järgneb.)

EELAIMDUS.

I. SLESKIN.

Lilja istus oma vennaga nurgatoakeses lah-tise akna all. Tuul paitas ta juukseid ja puhus näkku veeliiliate lõhna.

Järve kohal kustus päike ja järv oli punane, aga mets tema kaldal näis olevat must.

Kajakad ja tormilinnud poolitasid õhku: ühed olid valged ja karjuvad kui päev, aga teised — mustad ja vaikivad kui öö.

Laul seisev küünlaots leegitses ikord kol-lase, kord sinise tulega ja nuttis valgeid pisa-raid.

Mõlemad lapsed vaatasid küünalt ja mõtle-sid üht ja sedasama.

Seal, maja teises otsas, suri nende ema.

Ta lamas juba ammugi voodis, palavikus ja jõuetu, ja ammugi juba ei olnud lapsed kuulnud tema häält, sest neid kardeti lasta tema juure.

Alguses nutsid nad, tungisid mõlemad haige juure, aga siis jäid kuidagi vaikseks. Vend nuttis veel õhtuti, kui magama läks, vaiksete pisaratega; ta oli harjunud, et ema teda õnnis-tas ristimärgiga une eel ja temaga luges pal-veid — ja meeletuletus kutsus välja pisarad. Aga õde — ta oli vanem — muutus vaikivaks, — pea kuulmatuks ja istus sagedasti liikuma-tult, nagu oleks ta kaua ja pingul millestki mõ-telnud. Silmad olid tal pärani ja ta võpatas iga ootamata hääle juures. Neil päevil ligines te-male iseäranis suur must koer Nero. Tark, karvane koer tuli hääletult tütarlapse juure, pa-ni oma pea tema põlvedele ja vaatas talle liiku-matult otsa. Aga öösiti ronis ta Lilja juure voodisse, heitis tema kõrvale, nagu inimene, sirutades ennast välja terves suuruses. Ja see mitte millegagi seletatav teguviis looma poolt,

kes muidu nii flegmaatiline, täitis õudse värina-ga Lilja hinge.

Tütarlaps kartis küsida emast, kartis haka-ta rääkima temast, ehk küll kõik mõtted olid temaga, ja see näis arusaamatuna ümberolija-tele ja isa süüdistas teda kõvasüdamluses. Ta ei vaieldnud süüdistustele vastu, ta kartis ema tuba, ta oli kõigiti millegi arusaamatu, kuid raske eelaimduse ikke all.

Aga nüüd, istudes siin vennaga, teadis ta, et seal ema juure kogunesid arstid, et ligines kriis, mis midagi pidi otsustama, kuid temale näis see kõik kaugelolevana; ta oli ametis oma mõtetega, oma ettekujutustega, oma usuga mõõdlapääsmatusel... Ja kui küünlatuli, mida väristas tuul, järsku kustus, tundis Lilja teravat külma seljas ja sõnas pea tahtmatult katkeva häälega:

— See suri ema...

Ja ise ehmatas oma sõnadest ja vaatas ven-na peale.

Poisikese suurtes, sinistes silmades seisid pisarad ja ta vastas värisevate huultega:

— Ma mõtlesin ka sellest...

Siis vajutas näo diivani siidisse patja ja purskas nutma. Aga Lilja tõmbus kokku, kuid ta silmad jäid kuivaks.

Nüüd oli kõik lõppenud. Raske kaan, mis ta kohal rippunud, langes alla. Ei olnud ei lootust ega usku — sündis, mis sündima pidi.

Ema suri.

Lilja tundis seda-terve oma olemisega. Ema ei olnud enam. Keegi ütles temale külmalt ja selgelt. Kuid pisarad ei tulnud.

Ta jälgis jakakaid, kes nüüd ehast roosad, vaatas järve surnud pinda, metsariba — ja see

kõik helkis vastu tema silmades, tema mõtetes. Kõike seda ta nägi, kuulis ja mõistis selgelt nagu ei kunagi, kuid kõiges oli tühjus, ei olnud sidet, kõik rääkis:

— Ema ei ole...

Ta ei märganud, kuidas tuppä tuli isa, kahvatu, väsinud inimene, vaevalt märgatava rõõmuga silmades. Ta läks pehmelt üle vaiba, astus poja juure ja võttis soojalt selle allalangenud pea ümbert kinni. Näis, et ta tahtis ütelda midagi, kuid ei suutnud. Siis vaatas tütre kivistunud, liikumata näkku ja varj langes tema huu!tele.

— Lapsed, — ütles ta: — teie ema on päästetud.

Ta peatas, nagu ei usuks ta ise oma sõnu, ja kordas neid mõttes.

— Jah, jah... ema paraneb varsti... kriis on möödas...

Pisarad ilmusid ta ripsmetele. Hiliste piinade veel väljanutmata pisarad.

— Ja ma tulin teie järele... ta kutsub teid...

Poisikese nägu, mis kõvast padjast vajutatud ja punane pisaratest, selgines silmapilkselt. Silmades leegitses õnn, usk. Ta langes isale kaela ja sosistas katkuliselt ja ruttu:

— Ema, ema on terve?... ema elab?... aga meie...

Ta tahtis naerda selle üle, mis nad praegu rääkisid õega, kuid vaadates tema peale, jäi vait.

Õde istus niisama kurb, kahvatu, kõhn ja vaikiv, kui poleks isa rõõmustav teade tema

kõrvani ulatanud. Kitsas joon kulmude vahel läks sügavamaks ja silmad näisid kustuvat.

— Miks sa siis vaikid? — küsis isa imestades, pea vaenulikult, rahustunud, õnneliku inimese egoismiga ja võttes poja kae, tõusis üles.

— Lähme...

Tütarlaps tõusis masinlikult üles ja läks nende järel. Ta ei tahtnud midagi, ei suutnud midagi uskuda. Ta teadis kindlasti, et ta ema suri, kui kustus küünal.

Haige lamas voodis — kahvatu ja kõhn, mustade lahtiste juustega ja vaatas sissetulijate peale väsinud, kuid terveksaaja õnneliku vaatega. Ta tundis elu hingamist, mis ta juure tagasi pöörnud ja ei tahtnud peale elurõõmu millestki muust teada.

Lilja peatus lävel ja vaatas liikumatult ema peale. Ta ei lähenenud emale ja ei tunnudki peaaegu teda. Nagu midagi arusaamatut, mitte-reaalset sündis tema ees ja ta tahtis ärgata. Ta nägi, kuid ei võtnud nähtavat tõena, sest tema arusaamine elas teises.

Ja kui ta kuulis ema häält, kes teda kutsus nimepidi, kui isa ta õlgadest kinni võttis ja jõuga voodi juure tahtis viia, kiskus ta end isa käte vahelt, jooksis pikka pimedasse kotta, nagu põgenedes painaja eest, istus põrandale ja hakkas nutma.

Lilja tundis nüüd tervet oma kaotuse raskust ja millestki oli valuni piinavalt kahju.

Must, suur Neero tuli tema juure, vaatas tähelepanelikult tema peale ja, näib, mõistis teda oma tumeda ja saladusliku loomahingega.

Tõlkinud —li.

LÕVI JA HÜÄÄNE.

SHILLUKI muinasjutt. V. KARRIK'i järele —t.

Läksid lõvi ja hüääne jahile ning tapsid kaljukitse.

Hüääne küsib:

— Kuidas saaksime ta ära keeta?

Aga lõvi ütleb:

— Sööme toorelt!

— Ei, see ei kõlba!

Ja siis näitab hüääne lõville päikest, mis veereb läänes alla ja ütleb:

— Vaata, seal läänes on tuli, põleb nähtavasti tuleriit. Jookse sinna, too tükikene!

Jooksis lõvi tükki tooma. Jooksis, jooksis — päike vähenes ja kadus täiesti. Ei saanud tuld.

Selle ajaga sõi hüääne kaljukitse ära; aga saba pistis maa sisse.

Lõvi tuli tagasi hüääne juure. See küsib:

— Kus on tuli?

— Selle ajaga, kui jooksin, läks tuli maa sisse. Ei saanud tuld; aga kus on kaljukits?

— Selle ajaga, kui jooksid, läks ka kaljukits maa sisse. Ainult saba tõlgendab veel väljas. Hoia sellest kinni, et täiesti maa alla ei kaoks!

Jooksis lõvi, hakkas kaljukitse saba ja hakkas tirima. Rebis saba välja, kuid kitse ei olnud.

Hüääne hakkab temaga pahandama:

— Ah sina, niisugune! Oleks pidanud tasakesti tõmbama, aga tema kisub saba küljest ära! Noh, nüüd pole enam midagi peale hakata, kaljukits läks kaugele!

M Õ N D A S U G U S T.

Uus leid Napoleoni kirju?

Mõne aja eest ilmusid ajalehtedes teated, et Austrias, hertsog Bassano arhiivis, hulk Napoleoni I kirju leitud. Leid tekitas suurt kõmu, aga varsti ilmusid ka kahtlused nende kirjade ehtsusse.

Nüüd kirjutab keegi M. Kircheisen „Berliner Tageblattis“ selle kohta järgmist:

7. aug. sain ma Leopold Bassanolt kirja, milles ta teatab, et tema raamatukogu korraldamisel on leitud kogu aktimaterjal, mille Napoleon aastal 1815 hertsog Hugues Bernhard Bassanole üle andis. Arhiivis olevat 217 kirja keisrilt Bassanole, nendest 87 keisri oma käega kirjutatud päevaraamatmärkust, kirja jne. Edasi kirjutab Bassano, et ta arhiivi läbitöötamise ainult minule usaldab ja küsib, missugustel tingimistel ma nõus oleksin seda tegema. Kirjale on juure lisatud artikkel Brünni ajalehest dr. I. Sch. (Ignatz Schütz) poolt, mille pealkirjaks: „Napoleoni-relikviad Bassano perekonnaarhiivis“.

Hugues Bernhard Maret', pärastisel hertsog Bassanolt, sündinud 22. juulil 1763, oli juba esimestel Prantsuse revolutsiooni aastatel ajakirjanikuna ja diplomaadina teeneid. Aastal 1792, kui ta saadikuna Neapelisse pidi minema, vangistasid austerlased ta Chiavenna juures ja paigutasid Kufsteini kindlusesse. Alles detsembris 1795 vahetati ta ühes teiste prantslastega hertsoginna Angoulême'i vastu vabaks. Direktooriumi ajal täitis Maret mitmesuguseid tähtsaid diplomaatilisi kohustusi ja nimetati 25. detsembril 1799 esimese konsuli poolt riigisekretäärriks.

Riigisekretäärina oli Maret Napoleoni kõige rohkem usaldatud kaastöötaja. Ta oli mees laitmatute elukommetega, viisakas, tark, asjalik, õiglane, haruldane töomes ja kindel keisri poolehoidja. Napoleon usaldas teda täiesti. Mõned ajaloolased teevad talle isegi etteheiteid, ta olevat Napoleoni huvi sõja vastu ennem õhutanud kui vaigistanud. Kuid, kes tunneb Napoleoni, teab, et ta küll teiste nõuandmisi kuulas, ikka aga seda tegi, mis ta ise tahtis.

Kui Napoleoni valitsus lõppes, saadeti Maret juulil 1815 Prantsusmaalt välja. Reisil Itaaliasse võeti ta aga Helveetsias kinni ja viidi Grazi. Metternich lubas tal valida Grazi, Linzi, Brünni ja Praaga vahel. Juulis 1819 tohtis ta jälle kodumaale tagasi tulla, kus ta 75 aasta vanaduses mail 1839 suri. Aastal 1812, kui Napoleon Moskvasse marssis, pidi ka Maret sinna tulema, et rahule venelastega alla kirjutada. Kuid Maret jõudis ainult Vilnani. Napoleoni liiiasaamisega pidi ta sealtki kiirelt lahkuma. Selle sõjakäigu ajal oli Maret' ja Napoleoni vahel elav kirjavahetus, kuid Pariisi välisministerruumi arhiivis leidub ainult 23 kirja. Kui hiljem hertsog Bassanolt küsiti, kuhu ülejäänud kirjavahetus jäänud, vastas ta, et ta kõik kirjad ühes paljude tähtsate diplomaatiliste paberitega ühe sõbra kätte annud, kelle käest need aga kaduma olevat läinud. Napoleoni kirjade kui ka teiste tähtsate dokumentide ülestähendus hävitati Venemaal tagasi tulles enne Beresinast üleminemist. Seda tunnistasid kabinettisekretäär Méneval ja abisekretäär Jouanne.

Novembris 1921 sain ma esimese kirja Bassano

vapiga ja Leopold Bassano allkirjaga. Kirjas küsib Bassano, kas ma talle ta esivanema pilti ei saaks muretseda. Et ma talle tuttav olin kui autoriteet Napoleoni ajaloo alalt ja ta üht ja teist hertsog Bassanost teada tahtis, tekkis meie vahel kirjavahetus. Ühes kirjas küsisin temalt ka, kas ta ei tea ligemalt Napoleoni kirjade kohta Bassanole Vene sõjakäigu ajal. Vastuses oli, et Bassano Maret' teise teise poja järeltulija on ja et Napoleoni kirjad tema eisiisale nende perekonna käes on. Tema isa, krahv Venzel Bassano, olevat noorelt surnud (1872—1897) ja paberid olevat nii, kuidas nad tema vanavanaisalt jäänud. Kui ta 1920. aastal arhiivi korraldama hakanud, leidnud ta päevaraamatuid, kirju jne., mida ta hiljem avaldada tahab.

Ma ei olnud ligemalt tegemist teinud hertsog Bassano järeltulijatega, kuid mul ei olnud põhjust andmete juures kahelda. Kõik kirjad kandsid Bassano vappi.

Kirjavahetus oli tükiaks ajaks katkenud, kui ma jälle 5. aug. 1924 ülalmainitud kirja sain. Muidugi võisin ma paberite üle alles siis otsustada, kui ma neid näinud olin. Vahepeal olin leidnud, et hertsog Bassano teine poeg, Hugues Antoine Joseph Eugène, sünd. aastal 1806, kes krahvitiiflilt kandis, aastal 1889 surnud oli ilma ühegi seadusliku lapseta.

Huvitavad on veel järgmised teated: Bassano kannud kuni 1921. aastani Leopold Maret' nime ja muutnud selle alles nim. aastal. Miks lubas valitsus selle nimemuutmise? Ka kirikuraamatutes olevat ta nimi Leopold Maret ja tema isa olevat surmalehel märgitud krahvina, samuti ka hauakivil surnuaial.

Dr. Schützi artikkel Brünni „Tagesboten'is“ on hästi ja asjalikult kirjutatud, kuid ei saa jätta tegemata talle etteheiteid, et ta ilma paberid nägemata neid nii täpselt kirjeldas, et hujega tingimata arvama pidi, autor on dokumente ka näinud.

Väga võimalik, et Napoleoni kirju olemas on, kuid kus? Kindel on, et hertsog Bassano 1812. aastal Vilnas palju tähtsaid dokumente kellelegi üle andis. Vähe usutav on aga, kui räägitakse Napoleoni oma käega kirjutatud arvamistest välispoliitikast, sõjakäigust Venes, ka isiklikkudest päevaraamatu märkustest, sõjaplaanidest jne., mis pärit aastatest 1811—1814. Kõik oma kirjutused noorestpõlvest andis Napoleon oma onule üle, kui ta Prantsusmaalt lahkus. Pärast kirjutas ta vähe ja enamjagu sellest hävitati aastal 1814.

Parun Ernouff'il, kui ta kirjutas Maret' eluloo, olid tarvitada viimase ülestähendus. Ei ole aga mitte võimatu, et Maret oma teistkordsel vangisviibimisel Austrias ja peale tagasiõudmist Prantsusmaale memuaare kirjutas, mis veel päevavalgele tulemata. Võib arvata, et Bassano, tundes ennast kas õigusega või mitte hertsog Bassano järeltulijana, kirjavahetuse läbi minuga mõtte peale tuli tõendada, et tal väärtuslikud dokumendid on Napoleoni ajast, et sellega lugupidamist enese kui krahvi vastu tõsta. See mõte valdas ta nii, et mõnest paberist terve arhiiv sai. Arusaamatuks jääb aga, kuidas Schütz, dokumente nägemata arhiivist nõnda ilusa, kuigi vale kirjelduse anda võis.

Kuid küsimus, kus on Napoleoni kirjad ja paberid aastast 1812 ja kas neid on, on ikkagi selgitamata.

N A L I.

„Pagana päralt, küll sul on aga kõverad jalad. Nende vahelt võib ju ahy läbi hüpata!“

„Noh, siis hüpake.“

*

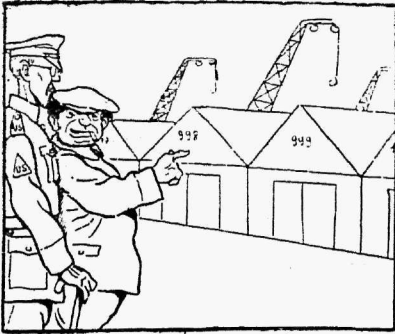
Uus inimene. „Ma olen nüüd hoopis uus inimene.“

„See on rõõmstav, herra Kaasik.“

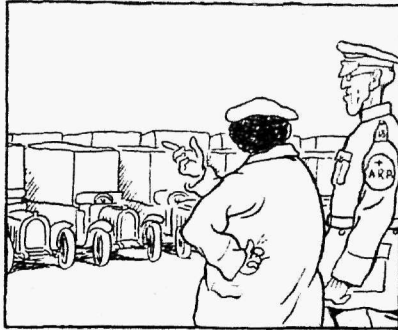
„Kuusik on minu nimi!“

„Mis, isegi nimi on teil uus!“

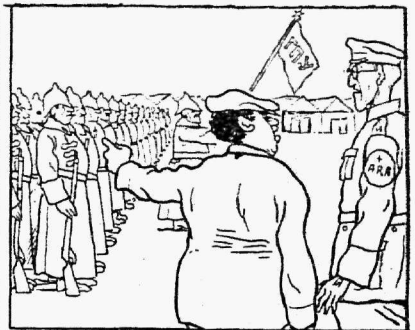
Nälja vastu võitlemine Nõukogude Venes oma abinõudega.

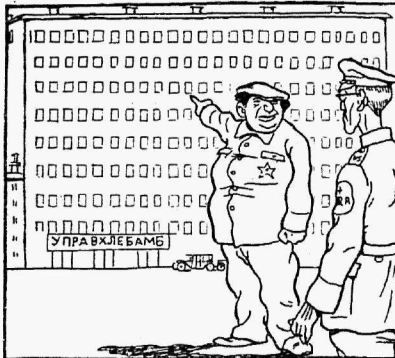
Et edukalt nälja vastu võidelda, ehitasime kõige suuremad aidad ilmas.

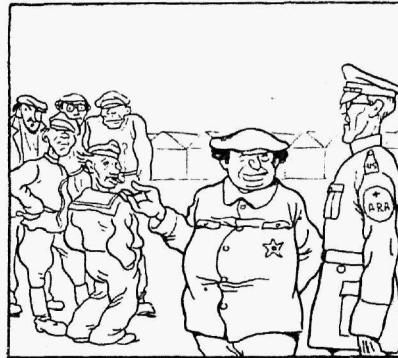
See on viljaaitade autode voor.

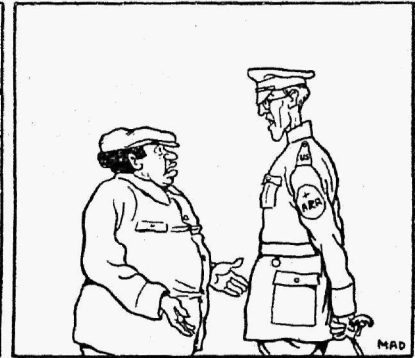
See on viljaaitade kaitsevägi.

See on viljaaitade valitsemise maja.

Need on aitade kommunistlised pesad.

„Aga, lubage, kus on vilja?“
„Ja kust me võtame vilja, kui meil ikaldus oli!“

Tõusikud.

„Mis see pilt maksab?“
„Ma ei tea!“
„Kuidas, teie ei tea! Mis lõbu teie pildest tunnete, kui te ei tea kui kallid ta on!“

Meie aja noorus.

„Kuidas! Teile ei meeldi see preili?“
„Ei, ta on väga naiselik.“

Kuulutaja keeleproov („Päevalehele“ saadetud):
„Neiu kes kodus töötab, sooviks kelleki vanema mesterahva juurde kaas üürilises kes praegust ilma pea varjuta on.“
Rutaku siis peavarjuta „mesterahvad“ sellele neiuale korterit andma!

*
„Mis on suggestioon?“
„Kui keegi valetab, nõnda et teine seda uskuma hakkab.“

„Mis on autosuggestioon?“
„Kui keegi nõnda valetab, et ise uskuma hakkab.“

Supeluskohtade hotellid tahta niisugused peeglid üles seada, et kõik paksud neis endid peenetena ja saledatena näeksid ja seda vannide mõjuks peaksid.

Eeslinna kinos. Keegi herra jutustab: „Läksin mõne päeva eest eeslinna kinosse. Koban pimedas tooliderea vahel, näen viimaks tumedaid kogusid ja küsin: „Vabandage, see siin on vaba?“

„Vabandage.“ vastab mulle mehehäääl sosistades, „minge veel natuke edasi; see siin on minu mõrsja.“

„Teie tütar õpib laulma? Kui kaugel ta on juba?“
„Eile võttis mu mees esimest korda puuvilla kõrvust ära, kui tütar laulis.“

Vana elumees annab oma onupojale juhatusi eluteele:

„Asi on nõnda, et ilmas absoluutselt aus peab olema. Aga aususe kõrval on ka osavus sama tarvilik!“

„Hea küll, onu; aga milles seisab ausus?“

„Oma kohustuste täitmisel.“

„Aga osavus?“

„Osavus seisab selles, et mingisuguseid kohustusi enese peale ei võeta.“

Restoraani peremees kelnerile: „Miks nii pahane jälle?“

Kelner: „See pagana hajameelne professor viskas kakskümmend marka jootraha süljekaussi ja sülgas mulle pihku.“

Ärimees teisele: „Raha tahad sa minult laenata?! Kust ma seda pean võtma?“

„Laena!“

Professor, kes kuivalt ei armasta kõneleda: „Et teil jääkaru vastu mitte sooja huvi ei näi olevat, siis palun teid, minu herrad, et teie endid ihu ja hingega teistele kiskjatele elajatele pühendaksite; iseäranis tahaksin ma teile ka mitmed elevantide liigid südame peale panna.“

„Miks sind kolmeks päevaks pogrissse pisteti?“

„Sest et ma pead raputasin.“

„Selle eest?“

„Jah, aga see oli minu ülemuse pea.“

Proua teenijale: „Nagu ma kuulnud, olete mind tagaselja väga halbade söimunimedega nimetanud. Kas teie ei tea, et inimene söimusunu ja üldse jämedaid sõnu tarvitades oma harimatust avaldab... Kas saate aru, lojus?!“

Kirikherra: „Inimene, teie olete jälle purjus! Hakake ometi ükskord uut elu!“

Joodik: „See on juba hilja!“

Kirikherra: „See ei ole kunagi hilja!“

Joodik: „Siis on sellega veel aega!“

Ikka lahke. „Need neli treppi väsitasid mind hoopis ära ja ma olin päris higine. Kas sul siin midagi karastavat ei ole?“

„Miks ei! Ma teen akna lahti ja lasen karastavat õhku sisse!“

Kirjavastused.

Mitmele. Maakohtade, maastikkude ja loodusest tehtavate ülesvõtete ilu ei maksa mitte üksikute inimeste ega rühmade läbi tõsta katsuda. Iseasi on teha enesest ja oma perekonnast pilte, iseasi maakohtadest ja loodusest.

Itaalia sisepoliitika.

Toimetusele tulnud kirjandus.

Kuukiri Eesti Kirjandus. Nr. 7. 1924.
 Kasvatus. E. Op. Liidu häälekandja. Nr. 7. 1924.
 E. L. L. Muusikaleht. Nr. 7. 1924.
 Eesti Naine. Nr. 4. 1924.
 Romaan. Nr. 14. 1924.
 Romaan. Nr. 15. 1924.
 Ronk. Nr. 31. 1924.
 Ronk. Nr. 34. 1924.
 Sõdur. Nr. 31. 1924.
 Sõdur. Nr. 32. 1924.
 Sõdur. Nr. 33. 1924.
 Sõdur. Nr. 34. 1924.

„Ao“ uue romaani

„Miljondollariline teemanf“

algus pidi ruumi puudusel sellest numbrist välja jääma; ilmub järgmises numbris.

M A L E.

Toimetaja J. Tiirn.

Käesolevaga hakkab „Agus“ ilmuma täielikum male-nurk.

Huvi male vastu on nii Eestis kui ka välismaail kasvunud peale ilmasõda. See on ka arusaadav, sest male on kättesaadav ja huvitav vaimline sport. Ta kasvatab võimeid, mis tarvilikud inimesele eluvõitluses. Kui keegi tahab võita males, siis peab ta ülevaltliku pilgu, enesevalitsemise, kombineerimisvõime, püsivuse jne. omandama. Ning need omandatud võimed on tema tarvitada ka eluvõitluses.

Korraldatakse maleturniire — kohalikke, ülemaalisi ja üleilmlisi, et leida tugevamaid sellel alal, et näha maletehnika edusamme. Ka viimased olümpiamängud sisaldasid oma kavas maleturniiri, mis kujunes hülgetagajärjekes meie naabritele — lätlastele. Heitluses, kus oli koos 54 paremat mängijat (asjaarmastajaid) 18 rahvusest, võtsid nad kaks esimest kohta cinale, jättes enesest taha niisuguseid tuntud nimesid, nagu Euwe, Colle, Johner, Golmayo jne., kes ennemini eduga rahvusvahelistes turniirides võistelnud.

Kahjuks puudusid selles heitluses Eesti esitajad, milles süüdi hiline teadasaamine ja aineline kitsikus. Kuid tulevastele olümpiamängudele on Eesti kohustatud oma esitaja saatma! Ettevalmistusele kõik, et väärikselt Eestit esindada males: mängijad, süstemaatilisele tööle, mängu tasapinna tõstmiseks rahvusvahelisele kõrgusele, korraldajad, ainelise aluspinna soetamisele!

Malenurga täiusele viimiseks pöördume kodumaa maletajate poole palvega, saata malesse puutuvat materiaali.

Kui tarvilik arv huvitatuid leidub, korraldame ülesannete kokkuseadmise ja lahendamise võistlusi, kirjalikke turniire.

Mängitud 1-sel üle-eestimaalisel turniiril.

I. voor.
26. 12. 22.

Israel.	Germann.
1 d2 — d4	d7 — d5
2. c2 — c4	d5 : c4

c-etturi kahiaavangu otsekoheste vastuvõtmise läbi tuleb must vastase püüete (musta etturi tsentramist kõrvaldamine) vastu. Tehtud käiguga annab must ilma võitlusest tsentri ära ja arendab valge kuningatiiva Oda, mis e2-etturi liikumise järele kahieetturi ilma aja-kaotuseta lööb, astudes hea koha peale. c4-etturit ei või nimelt lõpulikult kaitsta, sest et valge teda mõne käigu järele ikkagi ära võtab ja üleoleva arendusega avangust välja tuleb.

3. e2 — e4

Nüüd omandab mäng lahtise iseloomu ja mustal pole mingisugust arendusraskust. Tugevamaks peetakse 3. Rf3, millega takistatakse 3. ... e5.

3. e7 — e5

Halb on kahieetturi kaitsemine 3. ... b5 läbi, nagu alljärgnev variant tõestab: 4. a4 c6 5. ab cb 6. b3 ja must ei või 6. ... cb mängida 7. O b5+ pärast (Bilguer, „Malepiibel“, lhk. 829, var. 1.).

4. d4 — d5

4. de peale järgneb 4. ... Ld1+ 5. Kd1 Rc6 6. f4 Og4+7. Oe2 O-O-O+ 8. Od2 jne. ja mängud on tasandunud (Bilguer, lhk. 829, var. 4.).

4. f7 — f5

Bilguer soovib 4. ... Rf6.

5. R b1 — c3

Siin võib ka 5. ef ehk 5. Oc4 ilma kahju kartmata juhtuda.

5. R g8 — f6

6. O c1 — g5 O f8 — d6

7. O f1 : c4 O — O

8. R g1 — e2

Sellega paljastab valge omi kavatsusi: ta tahab pika vangerduse täidesaatmise järele kuningatiiva etturitega edasi tungida.

8. h7 — h6

Sunnib f6 peale vahetama ja võimaldab musta liputiiva R arendamist.

9. O g5 : f6 L d8 : f6

10. L d1 — c2 R b8 — d7

11. e4 : f5 R d7 — b6

12. R c3 — e4

Ülepeakaela mängitud! Käikudega 12. Od3 Of5 13. Of5 Lf5 14. Lf5 Vf5 jne. oleks valge hea mängu saavutanud.

12. L f6 : f5

13. O c4 — d3

Mispärast mitte 13. Ob3 ehk ka 13. O-O? Tehtud käigu järele läheb ettur kaduma. Nagu näha, pole valge vastase 14. käiku mitte küllalt arvesse võtnud.

13. R b6 : d5

14. O-O-O R d5 — b4

15. R e4 : d6

Muidugi mitte 15. Reg3 Lf4+ 16. Ld2 Rd3+.

15. R b4 : d3

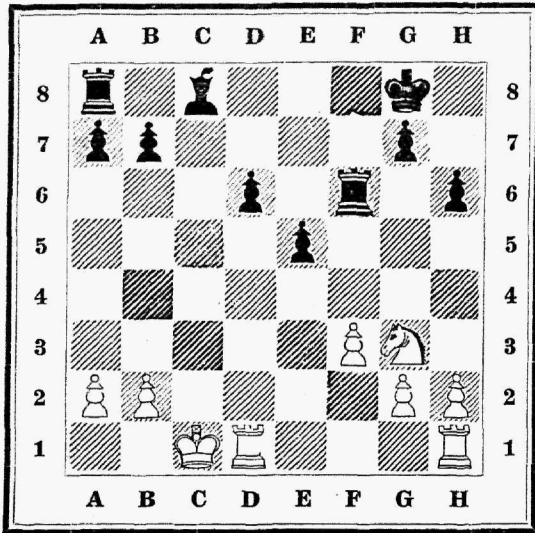
16. L c2 : d3 c7 : d6

17. L d3 : f5

Kas valgel on olemas parem käik? — 17. Ld6 peale järgneb 17. ... Lf2 18. Le5 Of5 jne. ja mustal on tugev pealetung.

17.	V f8 : f5
18. f2 — f3	V f5 — f6
18. R e2 — g3	

Seis peale valge 19. käiku.
Mustad.

Valged.

19. O c8 — f5

Kriiskav viga! 19. ... Od7 oleks enametturi kaotuse ära hoidnud. Vastab valge 20. Re4, siis järgneb 20. ... Vc8+. Läheb nüüd 21 Kbl peale, siis järgneb 21. Of5 ühes R vahetusega; kõrvaldub aga K d2 peale, siis järgneb 21. ... Vg6 22. g3 Oc6 ja vastaval korral d5. Mõlemal korral on mustal kergesti võidetav lõpumäng.

20. R g3 : f5	V a8 — c8+
21. K c1 — b1	V f6 : f5
22. V d1 : d6	V f5 — f6
23. V d6 — d7	

Mängul on nüüd kindel viigi ilme. Lootusrikkamana paistab veel 23. Vd5, näiteks: 23. ... Ve8 24. Ve1 Vf6 25. Vd7 Ve7 26. Ve7 Ve7 27. f4 jne.

23.	V f6 — f7
24. V h1 — d1	V c8 — c7
25. V d7 — d5	V f7 — f5
26. V d1 — e1	V c7 — e7
27. K b1 — c2	K g8 — f7
28. K c2 — d2	K f7 — e6
29. V d5 — a5	a7 — a6
30. K d2 — e3	

30. f4 peale järgneb muidugi 30. ... Ved7+31. K e Vf4 jne. ja 30. g4 peale — 30. ... Vd7+ 31. Ke3 Vf4 jne.

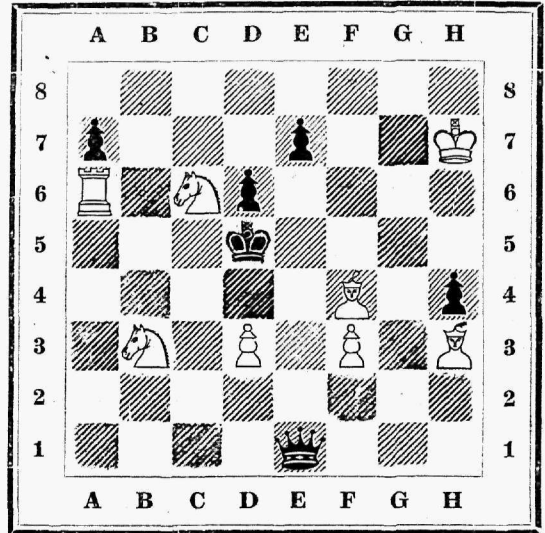
30.	V e7 — d7
31. K e3 — f2	V d7 — d2+
32. V e1 — e2	V d2 : e2+
33. K f2 : e2	e5 — e4
34. V a5 : f5	K e6 : f5
35. K e2 — e3	e4 : f3
36. K e3 : f3	

Viik.
(Germann'i märkused.)

Ülesanne nr. 33.

Eugen Kubbel.

Mustad.

Valged.

Valge: K h7, V a6, O f4 ja h3, R b3 ja c6, E d3 ja f3 (8)
Must: K d5, L e1, E a7, d6, e7 ja h4 (6)
Kadu (matt) kahe käiguga.

Trükivea õiendus.

Ülesandes nr. 32 peab muidugi c4 ruudul must odamees valge asemel olema.

Ülesande nr. 20 lahendus.

Nagu juba „Aos“ mainitud, peab d6 ruudul valge odamees olema.

1. L g8 — h7, V d7: h7,
2. O d6 — e7 annab matt.
1. (L g8 — h 7), O e4: h7,
2. V f3 — f5 annab matt.
1. (L g8 — h7), ükskõik.
2. L, V, O või R annab matt.

Õieti on lahendanud Martin Villemson (Pärnust).

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Lähemal ajal hakkab „Aos“ ilmuma väga huvitav kirjatöö

Hispaania

paljude piltidega.

See on kõige parema ingliskeelse teose järele tõlgitud ajalooline, rahvateadusline, geograafiline jne. kirjeldus Hispaaniast, kes praegu üldiste ja sisemiste sündmuste pärast (Marokko sõda, diktatuur jne.) kogu ilma tähelepanu enese peale tõmbab.

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadusline teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraaldused. Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind 60 mk.

Meie jõumajanduse sihtjooned tulevikus. Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind 100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach. Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

Mida võiks igäüks suguhalgustest teada. Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada. Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach. Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Burmeister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Cooper. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain. Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinasjutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi. Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutustanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik. Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused lastele. K. E. Sõöt. R. Kiviti ilustused. Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius. Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga. Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat. K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch. Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3—6-a. lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omal jõul edasi. Karakteri kasvatusline lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G. E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-broshüür. J. Oro. Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediit-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

Piltidega ilustatud nädalakiri

„AGU“

on kaunim, huvitavam ja väärtuslikum ajakiri Eestis

Ajakiri „AGU“ on rahvatülikooliks, mis igahelne kättesaadav ja teadust, kirjandust ning kunsti rahva sekka kannab.

„AGU“, kui kultuuri levitaja, ei peaks üheski kodus ega raamatukogus puuduma!

„AGU“ toob igas numbris rahvalikus keeles kirjatükke kultuuri ja teaduse aladelt.

„AGU“ toob igas numbris lühemaid, hästivalitud huvitavaid jutte ja novelle.

Igas numbris hulk lühemaid huvitavaid teateid uutest leidustest ja sündmustest kõigil kultuuri aladel.

Igas numbris Euroopa nalja- ja pilkelehtedest paremad **naljapildid ja karika-
tuurid.**

Alati väärtuslik ja põnev romaan.

„AOS“ nr. 16 algas Norra kirjaniku Sven Elvestadi haruldaselt põnev sotsiaalne

kriminaalromaan „MONTROSE.“ Untele tellijatele saadetakse need nrid järele, kus see romaan juba ilmunud. „AOS“ nr. 16 algas ka „Prohvet Maltsvet“.

„AGU“ toob igas numbris hulk pilte kirjatükkide seletamiseks ja päevasündmuste kohta kodu- ning väljamaal.

Igal numbril hinnata kaasas värvitrukupilt kodu- või väljamaa kunstnike teaduslikest maalidest. „AGU“ on esimene Eesti ajakiri, mis värvitrukupiltte kaasa annab.

Rohkete piltide ja hea paberi tõttu läks „AGU“ juba läinud aastal nõnda palju maksma, et senine üksiku numbriga tellimise hind kaugeltki kõiki kulusid ei katnud.

Tänavu aasta algul tõsteti suurel määral postimaksu. **Peale selle hakkas „AGU“ tänavu aastal värvitrukupiltte kaasa andma**, et kunsti rahva seas levitada. Sarnaste piltide hind eraldi müügil on mitukümmend või koguni mitusada marka.

Seda kõike arvesse võttes on väljaandja osauhisus sunnitud ajakirja „AO“ tellimise ja üksiku nr. hinda 1. maist s. a. tõstma.

„AO“ tellimise hind 1. maist on:

1 kuu peale	150 marka.
2 „ „	300 „
3 „ „	450 „
6 „ „	800 „
12 „ „	1500 „

Kuulutuste hind:

1 lehekülj	3500 marka.
1/2 „	1750 „
1/4 „	875 „
1/16 „	220 „

Üksiku numbriga hind 40 marka.

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk tänn. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadress: Tallinn, „AGU“.

Tallinna Eesti Kirjastus-ühisus.